

АРХИВ СРБИЈЕ И ЦРНЕ
ГОРЕ • МИНИСТАРСТВО
ЗА КУЛТУРУ И КОМУНИ-
КАЦИЈЕ РУСКЕ ФЕДЕРА-
ЦИЈЕ • ФЕДЕРАЛНА АР-
ХИВСКА АГЕНЦИЈА • ДР-
ЖАВНИ АРХИВ РУСКЕ
ФЕДЕРАЦИЈЕ

ЈОСИП ТИТО
ЈОСИФ СТАЉИН

БЕОГРАД 2006

ЛИЧНОЕ ДЕЛО № 1

том 2

Фамилия, имя, отчество НОСИП БРОЗ ТИТО

Страна ЮГОСЛАВИЯ

294

ПРАВИЛА ПОЛЬЗОВАНИЯ ЛИЧНЫМ ДЕЛОМ:

1. Личное дело хранится наравне с секретными документами.
2. Не допускается:
 - а) задерживать личное дело более 10 дней;
 - б) выносить личное дело из здания ЦК КПСС.
3. При пользовании личным делом воспрещается:
 - а) производить какие-либо исправления записей в личном деле или вносить в него новые;
 - б) извлекать из личного дела документы.

Архив Србије и Црне Горе и Руска архивска агенција остварују вишедеценијску сарадњу, која је у последњих 10–12 година дала запажене резултате. После нешто више од три године поново смо у прилици да јавности наших двеју земаља представимо још један заједнички пројект – изложбу докумената под називом **„Тито – Стаљин”**.

Од одласка Јосифа Висарионовича Стаљина са животне и политичке сцене прошло је више од пола, а од одласка Јосипа Броза Тита нешто више од четврт века. Интерес научне али и шире јавности да се прошире сазнања о двојици лидера, њиховом личном, државничком и партијском односу, веома је изражен. То је и разумљиво када се има у виду шта су ове две личности значиле у свету а посебно у Југославији и СССР-у, државама којих већ више од 15 година нема на геополитичкој карти света.

Како и архиви, поред научних радника, имају мисију да доприносе ширењу знања из прошлости, то су се наше архивске институције прихватиле озбиљног изазова да јавности, кроз архивска документа, покажу сложен однос двојице лидера Тита и Стаљина, лидера који су, сваки на свој начин, обележили 20. век.

Изложена документа враћају нас у време и догађаје од средине четврте до средине шесте деценије минулог века, време у коме се одиграо највећи ратни сукоб у историји, у ком је извојевана по-

беда над нацизмом и фашизмом, време у ком је део Европе зако- рачио у нови систем а свет у прве деценије хладног рата, време великог сукоба између Југославије и СССР-а,

али и њиховог помирења, време у ком су Тито и Стаљин оставили неизбрисив траг.

Документа која су пред нама приближиће нам тај период историје, догађаје и личности и, надамо се, показати сложен однос два партијска и државна лидера, који су у својим државама били неприкосновени владари преко три деценије.

Разумевању тих односа свакако ће допринети уводне студије наших угледних историчара.

Суочавање са чињеницама у документима и њима самима својеврсно је суочавање са прошлошћу – неопходно за разумевање данашњице, али и за поузданије погледе и претпоставке за време које је пред нама.

Документа изложена на изложби чувају се у тишини архивских депоа Архива Србије и Црне Горе, Музеја историје Југославије, Дипломатског архива Министарства спољних послова СЦГ, као и Државног архива Руске Федерације и Руског државног архива социјално-политичке историје.

Миладин Милошевић
помоћник директора
Архива Србије и Црне Горе

Проф. др ЛЉУБОДРАГ
ДИМИЋ
ТИТО И СТАЉИН

У исто време, док се Стаљин уздизао на лествици комунистичке хијерархије и отпочињао немилосрдну борбу за Лењиново наслеђе, Јосип Броз је израстао у „професионалног револуционара” који се трудио да идеје „Октобра” разгори у политички, економски, социјално, национално, верски конфронтаном друштву Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Према забелешкама Владимира Дедијера, док је био у Русији (1915–1920) Јосип Броз није чуо за Стаљина, у то време министра (комесара) за национална питања у Совјету народних комесара. Свакако да му неколико година касније, посебно од тренутка када је Стаљин постављен за генералног секретара СКП(б), име Јосифа Висарионовича није било непознато.

По свему судећи, Јосип Броз је на себе први пут скренуо пажњу Коминтерне иступом на Осмој партијској конференцији загребачких комуниста (фебруар 1928) и писмом упућеном Коминтерни у коме је захтевана одлучна акција у ликвидацији „фракционашких борби унутар Комунистичке партије Југославије”. То „писмо” имало је посебан значај у дефинитивном потчињавању КПЈ Коминтерни. Има индиција да је Јосип Броз, пре хапшења 1928, читао Стаљинове књиге. Држање на судском процесу говорило је о „идеолошки формираном комунисти”. Током петогодишње робије (1928–1934) Тито је додатно „теоријски изграђен” на „преписима” и шапирографисаним преводима совјетске идеолошке литературе.

Јосип Броз је, несумњиво, Стаљина сматрао четвртим корифејем марксизма-лењинизма. Приликом боравка у Москви и рада у Балканском земаљском секретаријату Коминтерне (1934–1936) утицај који је Стаљин извршио на Броза додатно је ојачан али су се појавиле и прве сумње у систем страховладе који је изграђиван у СССР-у. На другој страни, као један од 510 делегата из 65 комунистичких партија света, Броз је учествовао у раду Седмог конгреса Коминтерне и ту, први пут, из даљине, видео Стаљина како седи на подијуму и са делегати-

Родна кућа Јосипа Броза Тита у селу Кумровец, Хрватска 1970-их година

Фотографија Ј. Броза из чланске карте Хрватског планинарског друштва

Мандат учесника са саветодавним гласом VII конгреса Коминтерне, издат на име Ф. Валтер, јул-август 1935.

ма конгреса пева Интернационалу. Цела атмосфера на конгресу, где је свако помињање имена Стаљина било поздрављано „бурним и дугим аплаузом, овацијама и клицањем”, свакако је Јосипа Броза учинила већим верником и обожаваоцем Јосифа Висарионовича него што је то био пре него што је 25. јула 1935. закорачио у Дом синдиката у Москви, где се конгрес одржавао. Политичка линија коју је Седми конгрес Коминтерне усвојио (супротстављање фашистичкој опасности) додатно је сврстала Јосипа Броза у строј оних који ће у наредним годинама безрезервно следити Стаљина.

Име Стаљина се не помиње у „комбинацијама” које су довеле до постављања Јосипа Броза на место генералног секретара КПЈ. Ипак, да се претпоставити да није био противан његовом постављењу. По казивању самог Тита, време у коме је преузео руковођење КПЈ после смene Милана Горкића (август 1937), формирања привременог руководства КПЈ у земљи (мај 1938) и одласака у Москву на позив Коминтерне (јануар, август – новембар 1939), било је пуно неизвесности. Партија на чијем се челу налазио била је осуђена од Коминтерне као „легло империјалистичких шпијуна” и налазила се пред распуштањем. Провере којима је био изложен говориле су да Броз није био „сумњив” стаљинистичким властима. Рад на организационом јачању КПЈ, завођењу строге дисциплине, ликвидацији „фракционаштва”, инсистирању на јединству акције и гушењу сваког друкчијег мишљења, апсолутној бољшевизацији партије, „чишћењу”

партијских редова избацивањем из КПЈ неколико стотина југословенских комуниста који су „нестали” у стаљинистичким чисткама, говори да је у тренутку када је постао генерални секретар КПЈ Јосип Броз био класичан „стаљиниста”. У питању је „војник револуције” који, у складу са учењем о „пролетерском интернационализму”, служи комунистичкој идеји и првој земљи социјализма.

* * *

Почетак рата учинио је, додатно, Јосипа Броза Тита и Јосифа Висарионовича Стаљина учесницима и актерима истог процеса. Поред веза са краљевском владом Совјетски Савез је током ратних

година, преко Коминтерне, одржавао интензивне односе са КПЈ. Формално, Коминтерна није имала статус организације чија политика обавезује владу СССР-а. Суштински, везе тог „светског штаба револуције” са њеним секцијама, међу којима и КПЈ, биле су под контролом Стаљинове спољне политике. Схватање пролетерског интернационализма налагало је комунистима читавог света да бране Совјетски Савез што је влада СССР-а користила синхронизујући своје политичке и војне интересе, уклопљене у политику антихитлеровске коалиције, са акцијама комунистичких партија.

Следећи линију Коминтерне Тито се и после војног удара и антинемачких демонстрација од 27. марта 1941, супротстављао „империјалистичком рату”. У данима краткотрајног Априлског рата определио се за оружани отпор, позвао „народе Југославије” у борбу против окупатора, упозорио на опасности од братоубилачког рата. Ипак, тек је напад Немачке на Совјетски Савез од 22. јуна 1941. био онај пресудан тренутак после кога је, за југословенске комунисте и Јосипа Броза Тита, рат престао да буде „империјалистички” и постао ослободилачки. Истога дана стигла је и директива Коминтерне која је налагала КПЈ да устане у одбрану СССР-а. Тито је учествовао у доношењу одлуке о приступању непосредним припремама за оружану борбу. Дужност команданта у Главном штабу народноослободилачких партизанских одреда Југославије вршио је од његовог формирања 27. јуна 1941. Само дан после Стаљиновог говора у Москви, у којем је осуђен „вероломни напад” Немачке на СССР, Тито је са члановима Политбироа ЦК КПЈ 4. јула 1941. у Београду донео одлуку о покретању оружаног устанка.

Ступајући у оружану борбу Тито се у почетку придржавао 4. јула 1941. приспеле директиве Коминтерне која је изражавала Стаљинов став „да се у садашњој етапи ради о ослобођењу од фашистичког подјармљивања, а не о социјалистичкој револуцији”. Карактер рата и међународне обавезе пресудно су утицали на то да Коминтерна августа

Немци под оружаном пратњом спроводе српско становништво са Козаре (Босна) у усташки концентрациони логор Јасеновац, јул 1942.

Жртве усташког терора у концентрационом логору Јасеновац [1945]

1941. „угуши” иницијативу југословенског партијског врха о формирању „националног комитета” као пандана избегличкој влади у Лондону. Формирање народноослободилачких одбора (НОО) у лето 1941, које се заснивало на стратегији КПЈ о народноослободилачкој борби као оквиру револуционарне смене власти, такође је било у супротности са Стаљиновим учењем о „две етапе револуције”. Ко-

Партизанска колона на маршу 1942.

Командант НОВ и ПО Југославије
Ј. Б. Тито 1943.

минтерна се супротстављала и свим видовима левичарења и револуционарног терора који су посебно дошли до изражаја у периоду када је, у зиму 1941/42, била прекинута радио-веза народноослободилачког покрета са Москвом. Критиковано је и стварање пролетерских бригада (прва је формирана на Стаљинов рођендан, 21. децембра 1941). Под утицајем који је стизао из Совјетског Савеза КПЈ је настојала да „умири” класне тонове и да предност да уједињењу свих антифашистичких снага у борби са окупатором. Била је то последица међународне политике коју је Стаљин био принуђен да води а која је, уз остало, подразумевала и надзор над свим аспектима „југословенске револуције”.

У партизанским јединицама негован је култ СССР-а, Црвене армије и Стаљина. Обележаване су годишњице Октобарске револуције. Тито је редовно слао честитке за Стаљинов рођендан. У зиму 1942. у Москви је уочено да руководство партизанског покрета није познато совјетском јавном мњењу и да ту „безличност” треба прекинути. У тој функцији било је и покретање радио-станице „Слободна Југославија” која је свој програм емитовала из СССР-а. Захваљујући политичкој и пропагандној помоћи Москве у свет је пред крај 1942. и почетком 1943. дефинитивно пробила „партизанска истина” о рату у Југославији. Тито је и у јесен 1942. следио политику Стаљина и Коминтерне који су сматрали да још нису постојали међународни услови за формирање партизанске владе. Прихватио је директиву Москве да „на овој етапи” борбе не поставља „питање укидања монархије”, не истиче „паролу републике”, решавање питања режима одложи за време „после ослобођења земље”.

Годину дана касније, на Другом заседању АВНОЈ-а (29–30. новембар 1943) у Јајцу, Тито се одлучио да одузме легитимност избегличкој влади, суспендује монарха, прогласи федерацију, АВНОЈ конституише као највиши орган југословенске федерације, оформи Национални комитет ослобођења Југославије (НКОЈ) као фактички привремену владу нове Југославије. Према постојећој литератури наведене одлуке Стаљин је доживео као „ударац у леђа СССР-у и одлукама у Техерану”. Са одлукама Другог заседања АВНОЈ-а совјетска влада се сложила нешто касније, 14. децембра 1943. Стаљин је из објективних разлога подржао британску „политику компромиса” јер није био спреман да зарад једне револуције на Балкану, коју формално никада није признао, квари односе са Великом Британијом. Истовремено, по свему судећи, он није веровао у победу револуције без помоћи совјетских оружаних снага. У том контексту треба гледати и политику „фифти-фифти” (50%–50%), која је симболизовала поделу политичког утицаја у Југославији између Совјета и Британаца.

Нови контакт са совјетском страном а тиме, посредно, и са Јосифом Висарионовичем, упуштен је преко совјетске војне мисије генерала Корњејева која је у Врховни штаб стигла тек 1944. године.

* * *

Преписку са Ј. В. Стаљином Тито је успоставио почев од 5. јула 1944. када се, први пут, директно обратио вођи свих комуниста света. Био је то тренутак у коме је стратегијска иницијатива савезника на источном и западном ратишту повећала војно-стратешки и политички значај Србије и када је партизански покрет, предвођен Титом, управо у Србији морао да задобије одлучујућу битку са главним противником југословенске револуције – четничким покретом, порази све колаборационистичке и квислиншке снаге, елиминише утицај српског грађанства, обесмисли британску „политику компромиса”, успостави контролу над главним балканским комуникацијама. Тито је у писму тражио од Стаљина помоћ у наоружању за борце у Србији и истицао да би „најјача по-

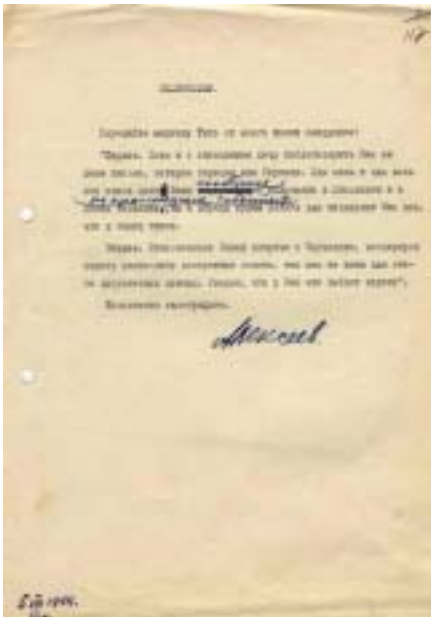
Писмо Ј. Б. Тита врховном команданту Црвене армије Ј. В. Стаљину 27. јун 1942.

Лула Ј. Б. Тита. Из збирке личних ствари Ј. Б. Тита

Телеграм В. М. Молотова
Н. В. Корњејеву за маршала
Ј. Б. Тита, 5. август 1944.

Маршал Ј. Б. Тито и председник
владе Велике Британије В. Черчил са
сарадницима Напуљ, 12. август 1944.

дршка у сваком погледу била у томе, ако би Црвена армија надирала преко Карпата и Румуније у правцу југа”. Био је убеђен да би такав војни притисак „осујетио многе планове на Балкану са стране оних који желе да помоћу раздора учврсте своје позиције...” и неутралисао „међународне шпекулације” западних савезника на том простору. Остало је непознато да ли је, када и у каквом облику Стаљин на ово писмо одговорио.

Титово прво путовање у Москву било је обавијено тајновитошћу проузрокованом активношћу немачке авијације и неповерењем према Британцима. У ноћи између 18. и 19. септембра 1944, када је совјетски авион слетео на острво Вис где се налазио Врховни штаб, нико сем Тита није знао куда се лети. Карактер разговора вођених у Москви опредељивало је више значајних догађаја: искрцавање западних савезника у Нормандији, одлука Врховног штаба да тежиште ратних операција пренесе у Србију, разговори Тита и британског премијера Черчила, предстојећи састанак у Москви Стаљина и Черчила. Иако стенограми разговора до данас нису постали доступни историчарима, из више извора се може закључити да су у Москви (21–28. септембар 1944) Тито и Стаљин имали неколико састанака у Кремљу и два приватна разговора у Стаљиновој кући. Доступни подаци показују да је Тито у Москви добио већу помоћ у наоружању од оне коју је тражио и којој се надао. Стаљин је обећао да до краја 1944. наоружа 12 копнених (бројног састава по 10.000 бораца) и две ваздухопловне дивизије. „Позив” Црвеној армији да закорачи и на простор Југославије из међународних разлога дефинисан је као совјетска „молба” југословенском вођству да дозволи Црвеној армији привремено улазак на југословенску територију. Тим, на први поглед „формалним чином” Совјетски Савез је, суштински, појачао међународну позицију комунистичког покрета и Тита, посредно признао нову Југославију, учинио преседан који је друге савезнике политички и војно обавезивао.

У функцији неутрализације западног утицаја на Балкану и афирмисања пролетерског интернационализма била је и Стаљинова молба Титу да помогне рехабилитацију нове Бугарске. У разговорима је

отворено и питање међународног признања насталих револуционарних промена у Југославији. Предлози о „привременом” прихватању краља и формирању јединствене владе били су у функцији предстојећих разговора Стаљин–Черчил и спремности Јосифа Висарионовича да у Југославији води заједничку политику са западним савезницима у циљу „концентрације свих снага” у борби против Немаца.

Касније, присећајући се боравка у Москви, Тито је истицао извесну „хладноћу” у односима и разлике у погледима (око процене грађанских снага у Србији, заостравања односа са Британцима, привременог прихватања Петра II Карађорђевића и друго). Али све наведене разлике нису значиле почетак сукоба Тита и Стаљина, како истичу неки историчари. Чини нам се да се пре може говорити о импресионираношћу Стаљином и спремности да се уваже „савети” које је он давао.

* * *

Следећи сусрет Јосипа Броза и Јосифа Висарионовича уследио је током Титовог боравка у Москви од 5. до 17. априла 1945. Том приликом, 11. априла 1945, потписан је Уговор о пријатељству, узајамној помоћи и послератној сарадњи између Југославије и СССР-а. У питању је био међународни правни акт који је, истовремено, био темељ југословенске спољне политике и основа међународне независности нове Југославије. У западним престоницама уговор је тумачен као напуштање политике равнотеже, додатно везивање Југославије за СССР, јасан сигнал у ком ће правцу кренути југословенски унутрашњи развој. У извештају који је поднео 23. априла 1944. на седници Политбироа ЦК КПЈ Тито је констатовао да је југословенска делегација у Москви „сјајно примљена” и да су Совјети обећали помоћ „у сваком погледу”. Боравак у Москви и сусрет са Стаљином Тито је искористио за учвршћивање међународне позиције Демократске Федеративне Југославије, обезбеђивање совјетске подршке у борби за северозападне границе Југославије и успостављање економских односа између две земље.

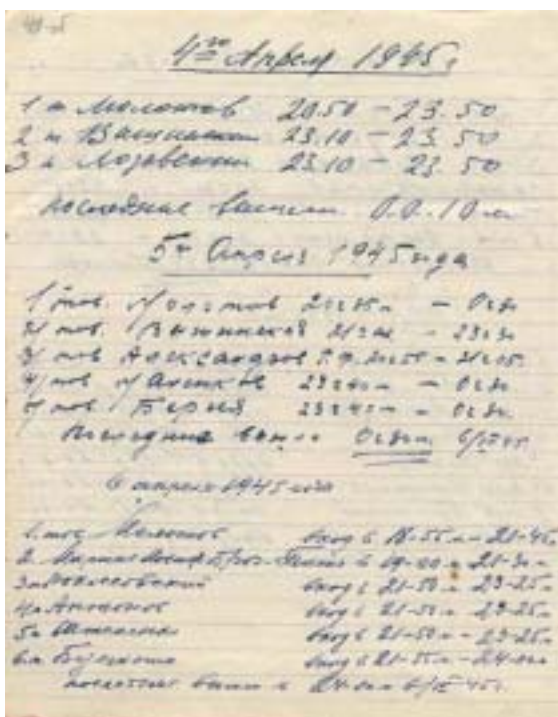
Узорци новог новца, израђеног у СССР-у по наруџбини НКОЈ-а

Немачки војници, заробљени за време ослобођења Београда, октобар 1944.

Дневник регистрације посетилаца
 Ј. В. Стаљина, 6. април 1945.

Потписивање Споразума
 о пријатељству, узајамној помоћи и
 послератној сарадњи између СССР-а
 и Југославије Москва, 11. април 1945.

Током 1945. и у првим месецима 1946. године односи Тита и Стаљина били су у знаку апсолутног уважавање ауторитета „вође комуниста читавог света” и ослањања на СССР као најближег идеолошког, политичког и економског савезника. Контакти су одржавани путем непосредне преписке Тита и Стаљина, преко партијске преписке и веза КПЈ и СКП-б, државном линијом сарадње, у сфери идеологије где је Стаљинов ауторитет био неприкосновен. Извесни неспоразуми око понашања совјетских официра и стручњака, захтева за консултацијама, економске сарадње по „светским ценама”, свесно су потискивани. Није било ни критичких опсервација о односима који владају у комунистичком покрету и између земаља у којима се изграђује социјализам (СССР и земље „народне демократије”). Уочљиво је да је у том периоду готово сасвим ишчезло Стаљиново незадовољство југословенским партијским и државним руководством.

Трећи Титов боравак у Москви (27. мај – 10. јун 1946) и последњи сусрет са Стаљином одиграо се у специфичним околностима које је карактерисало привођење крају обнове земље, јачање система административног руковођења привредом и појачан притисак Запада (процеси генералу Драгољубу Михаиловићу и надбискупу загребачком Алојзију Степинцу; заоштравање тршћанске кризе, распламсавање грађанског рата у Грчкој). Разговарало се о економским питањима, одобрењу совјетског зајма којим би се финансирала индустријализација земље, рудним богатствима и њиховој експлоатацији, формирању мешовитих југословенско-совјетских друштава. Дужна пажња је посвећена питању Трста и границе са Италијом с обзиром на Мировну конференцију. Стаљина је занимао положај индустрије и стање на селу. Претресена су војна питања, развој војне и авио-индустрије, као и бродоградње. Посебну пажњу Стаљин је посветио Албанији и односу који је југословенски партијски врх имао са КП Албаније и Енвер Хоџом. Сматрао је

да још није наступило време за стварање федерације са Бугарском, са чиме се и Тито слагао. Стаљин је говорио и о потреби да се Словени уједине у јединствен фронт са Совјетским Савезом. По свему судећи разговарало се и о формирању организације комунистичких партија која би била консултативног карактера.

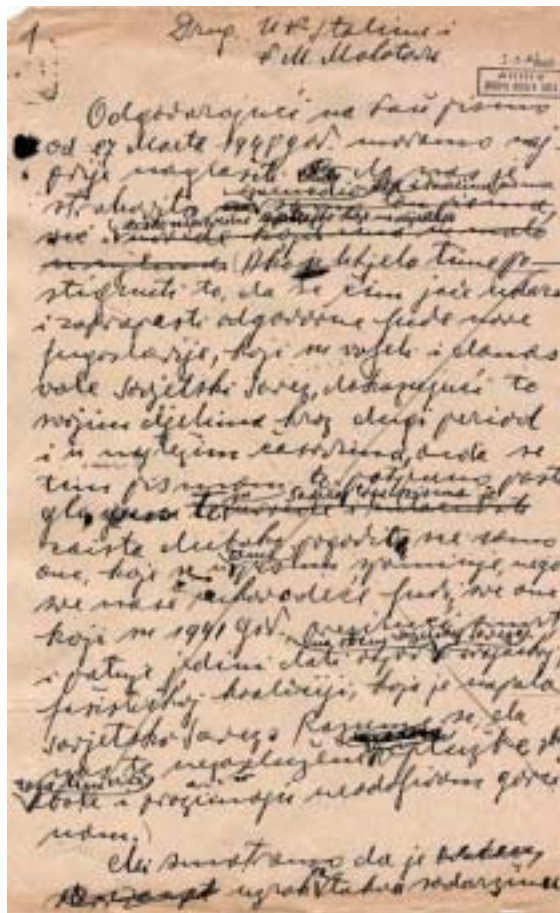
Текст писма Ј. Б. Тита и Е. Кардеља
13. април 1948.

Део, само на први поглед, неформалних разговора вођен је и у Стаљиновој даћи у Подмосковљу. Присутни су забележили срданост у односима, сећали се живе дискусије, идејне сродности, „инцидента” са бугарским комунистима и другог.

* * *

У септембру 1947. Комунистичка партија Југославије била је један од оснивача Информационог бироа, замишљеног као саветодавног тела комунистичких партија СССР-а, источноевропских земаља, Француске и Италије, ради размене искустава и заједничког деловања. Неколико месеци касније, међутим, дошло је до сукоба Југославије и земаља чланица Информационог бироа. Југословенски партијски врх као да није схватио да „сврставање” унутар Коминформа, које је иницирао хладни рат, искључује могућност самосталног наступа у међународним односима. На први поглед ситни спорови до којих је током година долазило (око природе југословенске револуције, критика изречених о понашању Црвене армије, „избегавања” консултација о важним питањима унутрашње и спољне политике, рада мешовитих друштава, односа према совјетским цивилним и војним стручњацима, сучељавања са албанским руководством, преговора са Бугарском око склапања балканске федерације, самосталног вођења спољне политике, испољавања револуционарног идеализма, сопствене политике према селу и друго), ескалирали су у оптужбе против КПЈ.

Мере економског притиска према Југославији, чијих је 52,9% извоза ишло на Исток а 49,3% увоза стизало из СССР-а, почеле су се осећати већ у јануару 1948. Знаке Стаљиновог нерасположења према

Визит-карта маршала Југославије
Ј. Б. Тита [1950-те]

Униформа маршала Југославије
Ј. Б. Тита. Из збирке личних ствари
Ј. Б. Тита 1956.

Титу и политичког притиска спрам Југославије осетили су чланови југословенске економске делегације коју је предводио Милован Ђилас. Едвард Кардељ је, приликом састанка југословенско-бугарске делегације у Москви, присуствовао Стаљиновом нападу на Димитрова поводом информација о формирању југословенско-бугарске федерације. Тон нетрпељивости садржала је и Стаљинова критика југословенског војног ангажовања у Албанији.

Почетком марта 1948. Тито је констатовао да су односи са СССР-ом у последње време „у раскораку” али је и даље сматрао да политика Југославије према Совјетском Савезу „остаје неизмењена”. Писмо ЦК СКП-б од 27. марта, које су потписали Стаљин и Молотов, убедило га је да није у питању неспоразум већ сукоб са далекосежним последицама. Писмо Стаљину и Молотову од 13. априла 1948. у коме су одбациване до тада изнете оптужбе, Стаљинов одговор од 4. маја 1948. који је потенцирао „антисовјетску позицију друга Тита” и „клеветничку пропаганду руководиоца КПЈ”, непристајање Тита да учествује на заседању Информбироа у Букурешту јуна 1948, усвајање Резолуције о стању у Комунистичкој партији Југославије која је одобравала Стаљинов поступак у „раскринкавању” антисовјетске и националистичке политике југословенског руководства и од „здравих снага” тражила њихову смену, биле су фазе у сукобу који се брзо развијао. Тог тренутка култ Јосифа Висарионовича почео је да умире у Југославији.

У изјави датој поводом Резолуције Информбироа ЦК КПЈ је одбацио све оптужбе и позвао партијско чланство да „збије своје редове у борби за остварење партијске линије”. Нешто касније, Пети конгрес КПЈ (јул 1948) означио је кампању Информбироа као „нетачну, неправилну и неправедну”, истакао да КПЈ „остаје у свему верна принципима међународне пролетерске солидарности и јединства антиимперијалистичког демократског фронта”, дао политичку подршку ЦК КПЈ у одбрани независности земље и задужио га да „ликвидира размимоилажења” са ЦК СКП-б. У конгресном реферату Тито је истицао „непоколебљиву веру” науци Маркса-Енгелса-Лењина-Стаљина али је, између редова, најавио обрачун са „отпадницима” из редова КПЈ.

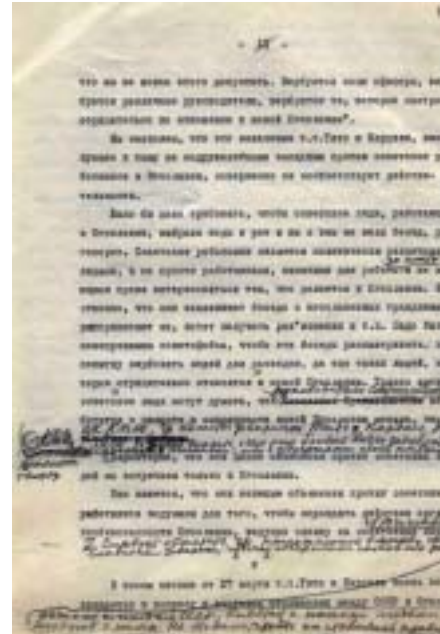
Оптужбе изношене у информбиринској пропаганди и другој Резолуцији Информбироа, донетој у но-

вембру 1949. у Будимпешти (да је КПЈ у рукама убица и шпијуна; да је клика Тито-Ранковић прешла са „буржоаског национализма на фашизам и отворено издајство интереса Југославије; да Тито слуша налоге својих ‘империјалистичких газда’ из Лондона и Вашингтона; да се у Југославији учврстио антикомунистички, полицијски, државни режим фашистичког типа”), додатно су оптеретиле односе Југославије са земљама Информбироа. Остаје непознаница да ли је спремност Стаљина да пружи „свестрану помоћ” југословенској радничкој класи подразумевала и конкретну војну подршку плановима за напад на Југославију у циљу смењивања Тита (јесен 1950).

На путу стаљинизације, како показује историја, од комунистичких партија отпадали су не само антистаљинисти, нестаљинисти већ и полустаљинисти. То се догодило и са КПЈ 1948. У тренутку сукоба са Информбироом југословенски комунисти су исказали свој најстаљинистичкији потенцијал. Он се огледао у методима рада који су примењени приликом насилног формирања сељачких радних задруга (колективизација), обрачуна са „буржоаским елементима” у Народном фронту, национализацији имовине и ликвидацији ситне приватне привреде и занатства и, посебно, обрачуну са свим дојучерашњим члановима партије који су прихватили критику Стаљина. Осумњичени за пристајање уз Резолуцију Информбироа хапшени су, осуђивани и упућивани у логоре. Њихова изолација могла се објаснити постојањем реалне опасности по опстанак земље, али не и поступци који су водили физичком уништавању људи и поништавању њихове хуманистичке суштине.

Југославија је у годинама 1948–1953. била суочена са реалном опасношћу напада са Истока и деградације изнутра. Опстанак државе, одбрана независности и очување тековина револуције напосто су захтевали монолитно уређену државу, способну да се одупре притисцима који су ишли „до ивице рата”. Граничне међе са већином суседа (Мађарска, Румунија, Бугарска, Албанија) постале су непришта сукоба и оружаних инцидената. Војне провокације, терористички акти, саботаже, економска блокада, пропагандни притисак, идеолошке и политичке поделе, страх, општа несигурност постали су део свакодневице у којој се живело. Сукоб и криза јачали су утицај војног фактора и страховладу по-

Нацрт писма ЦК СКП(б) за ЦК Комунистичке партије Југославије, после 4. маја 1948.

Пјер Крижанић: „Баба за деду”
Карикатура, 1949.

Председник ФНРЈ Ј. Б. Тито
и генерални секретар ЦК КПСС
Н. С. Хрушчов Београд, 26. мај 1955.

литичке полиције УДБ-е. Одбрана независности имала је друго лице у репресији. У борби против Информбироа било је ухапшено и малтретирано 55.663 људи. Чињеница да су погрешна хапшења представљала, у 1949. години, чак 47% свих хапшења, сведочи о размерама терора.

Сукоб је најдиректније утицао на југословенско спољнополитичко „окретање” Западу. Резултат те политичке оријентације било је склапање војних споразума са САД, приhvатање западне економске и војне помоћи (тзв. трипартитна помоћ), приближавање Грчкој и Турској и приступање Балканском споразуму (28. фебруара 1953).

Сукоб са Стаљином отворио је низ сложених идеолошко-теоријских и практично-политичких питања (однос међу социјалистичким државама, улога државе у прелазном периоду, улога партије у новом времену, карактер власти и њених субјеката, национално питање и његово решавање). Док је критичка мисао нужно подстицала процесе децентрализације државе (питање карактера својине, одумирања државе после освајања политичке власти, улога државе у руковођењу привредом и друштвеним животом, планирање у социјализму), пракса живота је указивала на јачање процеса опште централизације власти. Положај КПЈ и њеног руководства је био крајње противречан. Партија је одређивала стратегију борбе са Стаљином и „ударала” путоказе будућег друштвеног развоја али, истовремено, тешко трансформисала своје стаљинистичко биће и истрајавала на очувању монолита своје власти.

Стаљинова смрт није значила да је личност вође, у чијој је сенци формирана читава генерација професионалних револуционара, ишчезла из Титовог живота. У процесу дестаљинизације, који је видљив од 1949. године, и сам Јосип Броз се умногоме ослободио некадашњих „чврстих убеђења” и доктринарних шема које је наметало ригидно схваћено „Стаљиново учење” али не и метода владавине које је „изучио” поред „великог вође”.

Стаљинова смрт није значила да је личност вође, у чијој је сенци формирана читава генерација професионалних револуционара, ишчезла из Титовог живота. У процесу дестаљинизације, који је видљив од 1949. године, и сам Јосип Броз се умногоме ослободио некадашњих „чврстих убеђења” и доктринарних шема које је наметало ригидно схваћено „Стаљиново учење” али не и метода владавине које је „изучио” поред „великог вође”.

КАТАЛОГ ИЗЛОЖБЕ „ЈОСИП ТИТО И ЈОСИФ СТАЉИЋ“

Од аутора

Како се основни комплекс фотодокумената приказује у виду скенираних фотографија, повећаних у односу на оригинале, подаци у каталогу су због тога скраћени. У том случају, ако нема података о аутору фотографије, онда се формулисање о томе не понавља. Опште прихваћене скраћенице у називу земаља, државних установа, дужности и слично датае су у Списку скраћеница.

БРОЗ И СТАЉИЊ ДО II СВЕТСКОГ РАТА	
1.	Родна кућа Јосипа Броза Тита у селу Кумровец, Хрватска, 1970-их година Музеј историје Југославије
2.	Подаци о породичном стању ратног заробљеника Јосифа Брозовића, 5. август 1920. Стандардни приказ 27,82x20 РГАСПИ, Ф. 495, Оп. 277, Д. 21, Т. 3, 1В
3.	Чланска карта Хрватског планинарског друштва на име Јосипа Броза, са којом је јула 1934. илегално путовао у Беч, 15x11 РГАСПИ, Ф. 495, Оп. 277, Д. 21, Т. 3, 1В
4.	Аутобиографија Валтера (Јосипа Броза), писана у Москви вероватно средином фебруара 1935. Приказ прве и седме стране. РГАСПИ, Ф. 495, Оп. 277, Д. 21, Т. 2, Л. 290–297
5.	Анкетни лист члана Централног комитета Комунистичке партије Југославије (ЦК КПЈ) Фридриха Валтера (Јосипа Броза), мај 1935. Стандардни приказ, на формулару, 28 x 20, дупли формулар РГАСПИ, Ф. 495, Оп. 277, Д. 21, Т. 2, Л. 284–285 об.
6.	Евиденциона картица референта Извршног комитета Комунистичке интернационале (ИККИ) Ф. Валтера (Јосипа Броза). После 15. марта 1936. Стандардни приказ, на формулару, 16 x 19 РГАСПИ, Ф. 495, Оп. 277, Д. 21, Т. 2, Л. 289 „Партијско образовање: самообразовање“

7.	Мандат учесника са саветодавним гласом на VII конгресу Коминтерне, издато на име Ф. Валтер. Јул – август 1935. Стандардни приказ, дупло, 7 x 21 РГАСПИ, Ф. 495, Оп. 277, Д. 21, Т. 3, Л. 5В
8.	Пропусница на име Ф. Валтер за пролаз на Црвени трг (трибина), 1. септембар 1935. Стандардни приказ, картон, отисак (штампа), 5,8 x 10 РГАСПИ, Ф. 495, Оп. 277, Д. 21, Т. 3, Л. 7В
9.	Пасош Ј. Б. Тита издат на име шведског грађанина Џона Александра Карлсона, 2. јун 1937. Стандардни приказ, на формулару, дупло 13,9 x 16,7 Архив Ј. Б. Тито, 3–1–5
10.	Сведочанство о браку Фридриха Валтера и Луције Бауер, 13. октобар 1936. Стандардни приказ, 21,5 x 19,6 РГАСПИ, Ф. 495, Оп. 277, Д. 21, Т. 3, 2 В
11.	Записник са саслушања Луције Бауер (Елзе Јогани Кениг), ухапшене због оптужбе за шпијунажу, 18. новембар 1937. Рукопис са овереним потписима Л. Бауер, 28 x 20 ГАРФ, Ф. 10035, Оп. 1, Д. П – 17 – 22 “... У Москви сам га упознала, а 1936. године се удала за члана политбироа Југословенске комунистичке партије Валтер Фридриха, који је октобра 1936. године отишао на илегалан рад у Југославију”. Л. Бауер је била ухапшена 20. октобра 1937, стрелана 29. децембра 1937, рехабилитована по молби првог мужа, министра државне контроле ДДР Ернста Вабра, 9. јануара 1958.
12.	Изјава Ф. Валтера за ИК КИ о жени Луси Бауер, ухапшеној јер је „народни непријатељ“ 27. септембар 1938. Својеручно, 28 x 20 РГАСПИ, Ф. 495, Оп. 277, Д. 21, Т. 2, Л. 172–175 “С њом сам се упознао у новембру или октобру 1935. године у хотелу “Лукс”... Мени је било тешко самоме са децом, јер сам радио у Коминтерни, а он је био сам код куће и често се манулки понашао ... и кад сам се упознао са другом женом – Луси, предложио сам јој да пређе код мене, јер сам се надао, да ће ми она помоћи да пазим на децу...”

	На основу чега сам мислио да је она проверена? – То је зато што је она била ћерка сиротог радника, што је раније била жена виђенијег делатника немачког комсомола ... Сматрам, да сам овде био недовољно будан и да је то у мом партијском животу велика грешка. Мислим да то могу да искористе разни саботери наше партије у борби против мене и са тим се мора рачунати...”
13.	Писмо Ф. Валтера генералном секретару ИККИ Г. Димитрову о неопходности убрзања његовог одласка у Југославију, 15. јануар 1939. Својеручно, 29,2 x 20,2 РГАСПИ, Ф. 495, Оп. 277, Д. 21, Т. 2, Л. 143 “...Треба брзо да путујем у земљу, да бих урадио све што је потребно за припрему наше партије у тој одлучној борби... Дубоко сам убеђен, да ће наш сурет имати историјски значај, не само за мене лично, него и за оно што је најважније, а то је за развитак наше партије...” Резолуција Г. Димитрова: „Припремити писмо другу Берлија с молбом да се убрза решење питања виза. 14. јануар 1939.г.“
14.	Хотел Лукс у којем је Јосип Броз становао за време свог боравка у Москви у годинама 1935, 1936. и касније 1938. и 1939. Лукс, данас хотел Централная у Тверској бр. 38 (бивша М. Горьког) Архив СЦГ, АЈ–Општа збирка фотографија НИ–РО Комунист, 16/15301
15.	Стихови непознатог аутора Из збирке личних папира Ј. Броза. До 1939. Аутограф, на немачком језику, 10,5 x 15,5 РГАСПИ, Ф. 495, Оп. 277, Д. 21, Т. 3, 3 В “Свакако, ми желимо да живимо. Ко се не боји смрти – тај не вреди много. Но, ко озбиљно воли живот – тај је победио страх од смрти, јер се не разочарава у љубави према свету који га окружује. Клетвама и нападиима ништа се не постиже. Ко ништа не ради, тај не прави грешке...”
16.	Поздравна порука Валтера (Ј. Броза) у име 108 учесника Пете конференције КПЈ генералног секретара ЦК СКП(б) Ј. В. Стаљину, 31. октобар 1940. Копија, на француском језику, 15,5 x 20,5 Архив СЦГ, АЈ–ЦК КПЈ, 1940/14–16

17.	Легитимација Ј. Б. Тита издата на име Славака Бабића , Загреб, 1940. Стандардни приказ, на српском језику, 13,6 x 10; са дуплом страном 13,6 x 20 Архив Ј. Б. Тита , 3–1–9
18.	Визит-карта маршала Југославије Ј. Б. Тита [1950–их] Картон, штампа утискивањем, 3,2 x 8,1 Музеј историје Југославије
19.	Униформа маршала Југославије Ј. Б. Тита, у којој је посетио Москву 1956. (војничка блуза, панталоне, шапка) Из збирке личних ствари Ј. Б. Тита, 1956. Вуна, сукно, свила, трака, златни конач, свилен конач у боји Музеј историје Југославије
20.	Наочаре са футролом Из збирке личних ствари Ј. Б. Тита Стакло, метал, пластика Музеј историје Југославије
21.	Лула Ј.Б.Тита Из збирке личних ствари Ј. Б. Тита Дрво, кост, метал Музеј историје Југославије
22.	Цигаре и секач за њих Из збирке личних ствари Ј. Б. Тита, 1960-их година Метал, дрво Музеј историје Југославије
23.	Упаљач Из збирке личних ствари Ј. Б. Тита, 1950-их година Метал Музеј историје Југославије
24.	Оловке Ј.Б. Тита Музеј историје Југославије
25.	Писмо начелника Вологодског ДЖУ пуковника Каниског упућено у Московско одељење за безбедност са саопштењем о бекству (из затвора) Ј. В. Џугашвилија из Вологде , 5. март 1912. 18,5 x 16

	ГАРФ , Ф. 63, 1912. Д. 197, Л. 1 Послат из Ст. Петербурга и поново потчињен надзору полиције... селјак Тифлијске губерније Јосиф Висарионов Џугашвили 29. прошлог фебруара нестало је не зна се где... По подацима агентуре Џугашвили као и раније поставља своју преступну партијску делатност, пошто је тамо један од активних чланова..."
26.	Предмет Одељења полиције о тифлиском кружоку РСДРП и њиховом тајном Централном комитету Извештај о вођењу истраге, 19. мај 1902. 27 x 17,5 ГАРФ , Ф. 102, Д. 7, 1902.г. Д. 175, Л. 9 "1)...Из истраге о Јосифу Висарионову Џугашвилију и Константину Јефимову Канделаки, окривљених за преступ, по предвиђеном ставу 2 члана 251. Казненог закона ... 5) Основа подстрекивања истраге. Поменута у реписци ... обавештења о томе, да су Џугашвили и Канделаки били главни руководиоци и учитељи батумских радника у њиховом радничком револуционарном покрету..."
27.	Евиденциони картон Бакинске жандармерије управе политичког преступника Јосифа Висарионова Џугашвилија , 1910. Стандардан приказ, на формулару с антропометријским подацима прилепљена је фотографија Ј. В. Џугашвилија (Стаљина). Фотокопија на паспарту. 29,7 x 19 РГАСПИ , Ф. 558, Оп. 11, Д. 1647, Л. 10
28.	Члан ЦК РКП(б) Ј. В. Стаљин , 1920. Фотографија на паспарту, 21 x 17,3; паспарту 32 x 25 РГАСПИ , Ф. 558, Оп. 11, Д. 1647, Л. 20
29.	Уверење 1 депутата Врховног савета СССР Ј. В. Стаљина, 1946. Стандардан приказ у кожним корицама; дупле стране 7,3 x 20,4 РГАСПИ , Ф. 558, Оп. 11, Д. 1306, Л. 1–2
30.	Визит-карта председника Савета министара Ј. В. Стаљина . После 1946. Картон, штампа утискивањем, 3 x 7,9 РГАСПИ , Ф. 558, Оп. 11, Д. 428

31.	Партијска чланска карта 000002 СКП(б) Ј. В. Стаљина , 29. мај 1936. 14 x 20 РГАСПИ , Ф. 558, Оп. 11, Д. 428
32.	Свакодневна блуза маршала Совјетског Савеза, модел 1943. године Из збирке личних ствари Ј. В. Стаљина; крај 1940-их – почетак 1950-их година Вуна, сукно, свила, трака, златни конач и вез, свилен конач у боји ГИМ
33.	Лула Из збирке личних ствари Ј. В. Стаљина; 1940-те Стакло, метал, ебонит ГИМ
34.	Лула Ј.Б. Стаљина Из збирке личних ствари Ј. В. Стаљина. 1940. Бријар, метал, ебонит ГИМ
35.	Главна кућа „најближе“ даче Ј. В. Стаљина (Волинскоје) , [Пре 1954] Предворје, велика сала; 13 x 18 ГИМ
36.	ГОДИНЕ БОРБЕ 1941–1945 Демонстрације у Београду, 27. марта 1941. године, против приступања Југославије Тројном пакту, 27. март 1941. Архив СЦГ , АЈ-Општа збирка фотографија (38)–582, 586
37.	Први посланик Краљевине Југославије у СССР-у др Милан Гавриловић на станици у Београду пред одлазак у Москву. Јул 1940. Архив СГЦ , АЈ-Збирка Војислав Јовановић – Марамбо (335)–106–8
38.	Посланик СССР-а у Краљевини Југославији, Плотњиков након предаје акредитивних писама регенту Павлу Карађорђевићу , јул 1940. Фотографија <i>Политика</i> , 13. јул 1940.

39.	<p>Споразум о пријатељству и ненападању између СССР-а и Краљевине Југославије, 5. април 1941.</p> <p>МСП РС, Збирка међународних уговора АВП РФ, Ф. 3а, Оп. 1, П. 2, Д. 10</p> <p>„Члан 2. У случају да једна од Страна Уговорница буде нападнута од стране треће државе, друга Страна Уговорница обавезује се очувати према њој политику пријатељских односа ...“</p>
40.	<p>Рушевине краљевског двора у Београду пошто је немачка авијација бомбардовала град, 6. април 1941.</p> <p>Музеј историје Југославије, III 16706</p>
41.	<p>Телеграм начелника одељења Главне управе императорског обезбеђења бригаадни-рера СС В. Шеленберга о хитном затварању граница за југословенске и грчке грађане, 6. април 1941.</p> <p>Телеграфски формулар, на немачком језику, 23 x 17</p> <p>ГАРФ, Ф. 7445, Оп. 2, Д. 130, Л. 5</p> <p>„Хитно затворити границу за југословенске и грчке поданике. Ова наредба односи се и на диплома-те...“</p>
42.	<p>Телеграм начелника РСХА Главне управе императорског обезбеђења бригаадни-рера СС Г. Милера о задржавању представни-ка српске интелигенције, који се налазе на територији Рајха и окупираних области, 12. април 1941.</p> <p>Телеграфски формулар с потписом; на немачком језику; 18 x 27</p> <p>ГАРФ, Ф. 7445, Оп. 2, Д. 130, Л. 170</p>
43.	<p>Телеграм бригаднифирера СС Г. Милера о слању задржаних српских студената у концентрациони логор, 23. мај 1941.</p> <p>Телеграфски формулар; на немачком језику; 17 x 27</p> <p>ГАРФ, Ф. 7445, Оп. 2, Д. 130, Л. 117</p> <p>„Срби, уапшени на основу наредбе ... треба да буду смештени у концентрациони логор... Присуство и подношење налога за хапшење нису обавезни...“</p>
44.	<p>Свечани дочек Вермахта у Хрватској Загреб, 15. април 1941.</p> <p>Музеј историје Југославије, III 7751</p>

45.	<p>Надбискуп Загреба Алоизије Степинац (први с десна) благосиља усташке добровољце који крећу на Источни фронт, 1941.</p> <p>Музеј историје Југославије, III 6275</p> <p>Из уводника официјелних католичких новина „Недеља“ (Загреб, 27. април 1941): „Господ, који врши судбину народа ... подарио нам је Анту Павелића и позвао Адолфа Хитлера, вођу пријатељског ... нам народа“.</p>
46.	<p>Вођа Независне Државе Хрватске (НДХ) Анте Павелић на смотри усташких јединица. У позадини је министар образовања НДХ Миле Будац, 1941.</p> <p>Музеј историје Југославије, III 6288</p> <p>Из наступа Милета Будака 27. јуна 1941: „За Србе, Цигане и Јевреје код нас ће се наћи три милиона метака“.</p>
47.	<p>Усташе спроводе српске сељаци на место извршене казне</p> <p>Музеј историје Југославије, III 7101</p> <p>Из успомена М. Ђиласа о усташком терору: „Они су убијали првог Србина на кога наиђу, убијали би их као стоку – ударцем у чело, а затим их бацали у ров...“</p>
48.	<p>Карта територијалне поделе Краљевине Југославије у 1941. години</p> <p>Музеј историје Југославије</p> <p>Копија у боји, 28 x 20</p>
49.	<p>Проглас народу ЦК КПЈ о нападу Немачке на СССР, 22. јун 1941.</p> <p>Типографски примерак, на српском језику, 26 x 19</p> <p>Архив СЦГ, АЈ-ЦК КПЈ, 1941/21</p> <p>„Раног јутра 22. јуна напали су разуларени немачки фашистички бандити на велику мирољубиву државу радника и сељака, на Совјетски Савез...“</p>
50.	<p>Текст Декларације коју је председник владе Југославије Д. Симовић уручио Министарству иностраних послова Велике Британије, 11. јул 1941.</p> <p>АВП РФ, Ф. 144, Оп. 3, П. 4, Д. 3, Л. 10</p> <p>„...У име Југословенске владе изјављујем да сам потпуно сагласан са ставом Владе Његовог Величанства, које је изразило поводом рата који је Немачка наметнула Совјетском Савезу и надаље ћу гајити такав однос“.</p>

51.	<p>Прва страна Правде од 1. августа 1941. у којој је објављен чланак М. Маркова „Југославија неће да буде фашистичка“, на четвртој страни</p> <p>НБ ГАРФ <i>Правда</i>, 211 од 1. августа 1941.</p> <p>„...Акције немачких власти најлазе на достојан отпор Југословенских патриота. Срби, Словенци и Хрвати, покренути љубављу према отаџбини, нису предали оружје. У партизанским одредима уче-ствује десетине хиљада људи... У Југославији за-војевачи немају перспективу“.</p>
52.	<p>Саопштење гарнизонске командантуре о стрељању у Крагујевцу, 21. октобар 1941.</p> <p>Фотокопија, на немачком и српском језику; 16,5 x 22</p> <p>ГАРФ, Ф. 7021, Оп. 148, Д. 266, Л. 28</p> <p>„...за сваког погинулог немачког војника стрељано 100, а за сваког рањеног 50 становника и то пре свега комуниста, бандита и њихових помагача, укупно 2300...“.</p>
53.	<p>Дража Михаиловић, вођа четника и командант Југословенске краљевске војске на окупираној територији. [1941]</p> <p>Музеј историје Југославије, III 6952</p>
54.	<p>Из записа разговора првог заменика народног комесара иностраних послова СССР-а А. Ј. Вишинског са амбасадором Велике Британије у СССР-у С. Крипсом о ситуацији у Југославији, 2. децембар 1941.</p> <p>Копија, 28 x 20</p> <p>АВП РФ, Ф. 06, Оп. 3, П. 4, Д. 32, Л. 6–8</p> <p>[По саопштењу Крипса] енглеска влада апсолутно није задовољна ни Нинићем, ни Симовићем. Он, Крипс... настао је да Гавриловић изађе у Лондон да би краљу дао разуман савет. Нада се да ће до-ласком Гавриловића у Лондон у југословенској влади произаћи промене... То би допринело раз-витку партизанског покрета у Југославији. Гаври-ловић разуме партизански покрет као нико други, јер је и сам у своје време био партизан“.</p>
55.	<p>Драгољуб Вуксановић. Плакат „У борби с окупатором“, 1941.</p> <p>Музеј историје Југославије, III 16270</p>

56.	Борци Тамнавске чете у селу Мојковићу – Крупањ, октобар 1941. и борци Ваљевског партизанског одреда на заплењеном немачком тенку за време борби у реону реке Јадар, октобар – новембар 1941. код села Мојковац. Музеј историје Југославије, III 1043, 1049
57.	Партизанска штампарија у ослобођеном Ужицу, Србија. Октобар 1941. Музеј историје Југославије, III 16696
58.	Врховни командант Народноослободилачке војске и партизанских одреда Југославије (НОВ и ПОЈ), генерални секретар Комunistичке партије Југославије (КПЈ) Ј. Б. Тито. 1942. Музеј историје Југославије, III 7250 Из радиограма Ј. Б. Тита Г. Димитрову од 29. децембра 1941: „После осмодневних борби изгубили смо скоро све градове у западној Србији, укључујући и Ужиче... ваша помоћ... имала би огроман морални значај за нашу даљу ослободилачку борбу... Пошто смо у Србији изгубили све аеродроме, сада на располагању имамо само један, у Босни... Очекујемо долазак авиона и дању и ноћу... Пошваљите неколико ваших војних стручњака“.
59.	Резултати акција југословенских партизана [1942] Разорен железнички транспорт (ешелон), разрушен мост РГАСПИ, Ф. 558, Оп. 11, Д. 396, Л. 6 об, № 3; Л. 7, № 2, 3 Из саопштења ТАСС-а од 19. августа 1942: „Наставају се непрекидне борбе у централној Босни, Босанској Крајини и у многим срезовима Далмације. За време борби у Загребцу партизани су разбили италијанску колону... током јуна група дољенских партизана разорила је 20 мостова и изабацила 13 војних возова из шина...“
60.	Радиограм Г. Димитрова Ј. Б. Титу о немogućности организовања снабдевања партизана из СССР-а, 2. јун 1942. 28 x 20 РГАСПИ, Ф. 495, Оп. 74, Д. 595, Л. 25 „...У најскорије време, из вама познатих разлога, Ви не можете, нажалост, рачунати на добијање муниције и аутоматског оружја одавде... Без обзира на изванредне тешкоће, продужити и развијати ослободилачки рат, држати се и одбијати ударе непријатеља, док не буде могућа и спољна помоћ“.

61.	Албум фотографија о историји VIII корпуса НОВЈ, поклон бораца НОВ и ПОЈ Стаљину. 1942–1944. Фотографије је направило и одабрало Полит одељење VIII корпуса НОВ и ПО Југославије РГАСПИ, Ф. 558, Оп. 11, Д. 396, Л. 1–26 На корицама је натпис на српском језику: „Маршала Стаљину – великом вођи, ослободиоцу народа“.
62.	Писмо Ј. Б. Тита врховном команданту Црвене армије Ј. В. Стаљину, 27. јун 1942. Својеручно, 15,6 x 21 Архив СЦГ, АЈ-ЦК КПЈ-КИ, 1942/129 „...Вашу првомајску наредбу о уништењу хитлеровских разбојника у 1942. години сматрамо обавезном и за нашу партизанску и добровољачку војску... Споразум између СССР, Енглеске и Америке цела је наша војска, сав наш народ примио с огромним одушевљењем... Смрт фашизму! Слобода народу!“
63.	Жртве усташког терора у концентрационом логору Јасеновац. РГАСПИ, Ф. 558, Оп. 11, Д. 396, Л. 5 об. 7
64.	Немци под оружјем пратњом спроводе српско становништво са Козаре у усташки концентрациони логор Јасеновац. Јул 1942. Музеј историје Југославије, III 7563
65.	Објава команданта групе СС Розенера о стрељању 29 ухапшених код места Мосте у Словенији, 1. јул 1942. Фотокопија, на немачком и српском језику, 23 x 17 ГАРФ, Ф. 7021, Оп. 148, Д. 266, Л. 78 „...У ноћи између 26. и 27. јуна 1942. године комунистички бандити су дигли у ваздух железнички мост у округу Радмандорф... У смислу казнене мере 1. јула 1942. године на месту преступа стрељани су иницијатори – комунистички бандити...“
66.	Белешка разговора амбасадора СССР-а при Савезној влади у Лондону А. Ј. Богемилова са председником Југословенске владе у емиграцији С. Јовановићем о ситуацији у Југославији и припреми текста Споразума о узајамној помоћи, 18. мај 1942. Копија, 29 x 20 АВП РФ, Ф. 059, Оп. 1, П. 373, Д. 2537, Л. 29–32

	„...У другом делу разговора Јовановић се поново вратио на питање о Михаиловићу. Саопштили ми је да Михаиловић не може сада да уједини све партизане, јер се део њих не жели да потчини њему... Опет је поновио своју молбу о мешашњу Совјетске владе у југословенски партизански покрет... Ја сам указао на то да се Совјетска влада не меша у унутрашњу организацију партизанског покрета у појединим окупираним земљама“.
67.	Ј. Б. Тито са партизанским командантима предаје заставу Прве пролетерске бригаде у Босанском Петровцу, 7. новембар 1942. Музеј историје Југославије, III 1226 Слева: Коча Поповић, Филип Кљајић, И. Лола Рибар, Јосип Броз Тито, Сретен Жуговић, Данило Лекић, Мијалко Тодоровић
68.	Телеграм Ј. Б. Тита Г. Димитрову са текстом Резолуције Првог заседања АВНОЈ-а, 10. децембар 1942. РГАСПИ, Ф. 82, Оп. 2, Д. 1369, Л. 6–9
69.	Партизанска колона на маршу. 1942. Фотографија Полит одељења VIII корпуса НОВЈ, 6 x 12 РГАСПИ, Ф. 558, Оп. 11, Д. 396, Л. 6 3 Из радиограма Ј. Б. Тита Г. Димитрову од 31. јануара 1943: „Треба поново да Вас питам – зар никако није могуће да нам се пошаље било каква помоћ? Зар после двадесетомесечне херојске партизанске борбе не треба да се нађе пут да нам се пружи помоћ?“
70.	Ј. В. Стаљин са групом војника посматра монтирање самоходне артиљерије поред зграде Арсенала московског Кремља. 1943. Фотограф [Н.С. Власиќ], 13 x 18 РГАСПИ, Ф. 558, Оп. 11, Д. 1664, Л. 4, 27
71.	Карте европских делова СССР-а са уцртаним линијама фронта и оперативних положаја од почетка ратних дејстава 22. јуна 1941. до фебруара 1944. Стандардни приказ, у боји, од 90 x 67 до 96 x 85 РГАСПИ, Ф. 558, Оп. 11, Д. 611, 619, 634, 639 Линија фронта и области операција фронта и армија уцртани плавом и црвеном оловком, а многобројне примедбе Ј. В. Стаљина црвеном и плавом оловком.

72.	Белешка разговора „по директној линији“ Ј. В. Стаљина са Командом Донског фронта, 6. јануар 1943. РГАСПИ, ф. 558, Оп. 11, Д. 489, Л. 122–123
73.	Јосип Броз и др Иван Рибар после битке на Сутјесци, 9. јун 1943. РГАСПИ, ф. 558, Оп. 11, Д. 396, Л. 14 3 Из радиограма Ј. В. Тита Г. Димитрову од 12. јуна 1943: „Нарочито 9. и 10. јуна код нас је било тешких губитака... ја сам рањен у руку комадом гранате. Енглези кажу да нису могли ни да замисле какву тешку борбу ми водимо, видевши, да су наше јединице дану у борби, а ноћу на маршу, мало спавају, лоше се хране...”
74.	Милица Телић с децом бежи испред наступајуће немачке казнене експедиције: рејон Поткозарја. Босна, јануар 1944. Музеј историје Југославије, III 807
75.	Летак са објавом награде од 100.000 рајхсмарака за главу Ј. В. Тита. 1943. РГАСПИ, ф. 558, Оп. 11, Д. 396, Л. 14 1 Из прегледа часописа „Бољшевик“: „Не сагине се народ Југославије који воли слободу. Пламен партизанског рата букти у свим крајевима земље... А окупатори су немоћни да угасе тај пламен... Они су већ спровели четири велике казнене експедиције, које су повукле значајне војне снаге (више од 25 дивизија)...“
76.	Одлука Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије (АВНОЈ) о додељивању звања маршала Југославије Ј. В. Титу, 30. новембар 1943. Архив Ј. В. Тита, II –5а–1–1 Из Декларације Другог заседања АВНОЈ-а од 29. новембра 1943: „1)... успоставља се Национални комитет ослобођења Југославије као орган, који има сва обележја народне владе...“ 2) Издајничка југословенска емигрантска „влада“ лишава се права законитог владања Југославијом...”
77.	Командант НОВ и ПОЈ Ј. В. Тито, 1943. РГАСПИ, ф. 558, Оп. 11, Д. 396, Л. 14 4 Из радиограма Ј. В. Тита Г. Димитрову од 15. децембра 1943: „Енглеска влада је поставила следећа питања: „1. Да ли настојимо да Национални комитет одмах буде признат? Ми имамо намеру да одговоримо: 1. До сада ми нигде нисмо званично инсистирали... али ћемо радити на томе...”

78.	Сусрет Ј. В. Тита са шефом совјетске војне мисије у Југославији генерал-лајтнантом Н. В. Корњејевим, 24. фебруар 1944. Каталог Тито-Партија, Москва 1987. Из телеграма В. М. Молотова Н. В. Корњејеву о задацима совјетске мисије од 27. јула 1944: „Ви треба да знате у датом стадијуму Ваша улога се састоји у томе да будете добар политички и војни информатор Москве о ситуацији у Србији...”
79.	Извештај Д. Мануилског Ј. В. Стаљину о могућности реализације помоћи НОВЈ ваздушним путем, 17. октобар 1943. РГАСПИ, ф. 82, Оп. 2, Д. 1369, Л. 30–31 У горњем левом углу аутографа Маљенкова: „Лично В. М. Молотову, 28. децембар“ „Такав могућност постоји. Пребацивање може да се оствари са аеродрома Конотопа у рејон реда југословенске војске...”
80.	Иступање свештеника југословенске војне јединице Д. Цветкова на Свесловенском митингу у Москви, 23. фебруар 1944. ГАРФ, ф. 6646, Оп. 2, Д. 84, Л. 25 Албум фотографија „Митинг Словена – ратника у Москви“, 23. фебруар 1943, Л. 1–23 Из прогласа митинга: „Неле се више развија путеве братских народа... У јединству Словена је победила снага... Нека живи борбено јединство словенских народа!“ Д. Цветков: „Браћо Словени! Руси, Украјинци, Белоруси, Срби, Хрвати, Словенци, Чеси, Словаци, Пољаци, Бугари! Сетите се, долази света битка, у којој ће бити извојевана будућност словенства – његов живот, част, слобода, вера...”
81.	Отворено писмо бившег амбасадора Краљевине Југославије у СССР-у С. Симића председнику НКОЈ маршалу Ј. В. Титу, 10. март 1944. НБ ГАРФ, <i>Правда</i> , 61, од 11. марта 1944. Из писма: „Трудио сам се да убедим све емигрантске владе које су смењивале једна другу, да пруже сву могућу помоћ југословенском народу у његовој борби, али то се показало бескорисним...”
82.	Телеграм Ј. В. Тита Ивану [Георги Димитрову] о могућности испоруке товара за опкољене српске јединице ваздушним путем, 17. март 1944. 30 x 20,2 Архив СЦГ, АЈ-ЦК КПЈ-КИ 1944/55

	„По нашем мишљењу, Енглези сабирају и не дају материјал овим дивизијама због тога што... и воде борбу не само против Немаца, већ и против недићеваца и Михајловићевих четника...”
83.	Телеграм В. М. Молотова Н. В. Корњејеву о награђивању командног састава НОВЈ совјетским орденима и шивењу нове униформе, 4. април 1944. Коплија, 29 x 20 РГАСПИ, ф. 82, Оп. 2, Д. 1369, Л. 107 “...3) Саопштите Титу да ће у Москви бити извршено шивење свакодневних и парадних униформи за неке генерале НОВЈ”.
84.	Кратак писмени извештај заменика начелника Генералштаба за обавештајну службу генерал-лајтнанта Ф. Кузњецова о Валтеру Жарку Фридриховичу (сину маршала Тита), 12. април 1944. 30 x 20,2 РГАСПИ, ф. 82, Оп. 2, Д. 1369, Л. 125–126 “...3. децембра 1941. године у месту Крјуково у Московској области, био је рањен командом мине у десну руку... десна рука је... ампутирана... Од 6. априла 1944. године постаје полазник Високе специјалне обавештајне школе Црвене армије”.
85.	Поздравни телеграм маршалу Ј. В. Титу. После 22. маја 1944. Куцано на машини, са примедбом, 29 x 20 РГАСПИ, ф. 82, Оп. 2, Д. 1370, Л. 65 „Посетите маршала Тита и предајте му честитке поводом рођендана од маршала Стаљина и Молотова”, у левом горњем углу је аутограф В. М. Молотова: „Другу Стаљину. Молим да се утврди. В. Молотов. 25. маја”. Испод је закључак Ј. В. Стаљина: „Ј. Стаљин”.
86.	Писмо амбасадора Велике Британије у СССР-у А. Кера А. Ј. Вишинског о сагласности за проширивање совјетске авио-базе у граду Барију у Италији и о појединостима евакуације штаба Ј. В. Тита из Дрвара, 14. јун 1944. АВП РФ, ф. 07, Оп. 5, П. 38, Д. 25, Л. 6–8

	<p>“...Моја влада жели да Вам укажем на то да информација о евакуацији маршала Тита... није била потпуна... Совјетски авион је био први који се приземљио у Југославији и због тога се вратио с маршалом Титом. Општи број персоналa евакуисаног у ноћи између 3. и 4. јуна био је следећи: совјетским авионом – 25 партизана, 4 совјетска грађанина и један британски грађанин; авионом средоземних ваздушних снага – 51 партизан, 14 совјетских и 9 британских грађана”.</p>
<p>87.</p>	<p>Писмо В. М. Молотова председнику Краљевске владе Југославије у емиграцији И. Шубашићу с одобравањем Споразума Тито-Шубашић, 15. јун 1944.</p> <p>Архив Ј. Б. Тита, I-3-6/569</p> <p>“...Совјетска влада... је била спремна да подржи југословенску владу, која је створена на основу споразума с маршалом Титом, а која је остварила значајне успехе у вези са уједињењем народа Југославије...”</p>
<p>88.</p>	<p>Уговор о зајму који је Влада СССР-а дала Националном комитету ослобођења Југославије (НКОЈ), 16. јун 1944.</p> <p>АВР РФ, Ф. 012, Оп. 5, П. 70, Д. 251, Л. 13</p> <p>“Влада Савеза Совјетских Социјалистичких Република пружа Националном комитету ослобођења Југославије бескалатни зајам од 1 милиона рубаља.”</p>
<p>89.</p>	<p>Извештај Главне обавештајне управе Црвене армије о развоју партизанског покрета у Југославији, 1941–1944.</p> <p>РГАСПИ, Ф. 82, Оп. 2, Д. 1370, Л. 26–64</p> <p>Прилог: комплет карата о рејонима масовног партизанског покрета и оружаног борби на територији Југославије, 1941–1944.</p>
<p>90.</p>	<p>Одлука Државног комитета одбране СССР о стварању базе у граду Бари у Италији, као и авиограupe за транспорт тавара у Југославију, 17. јун 1944.</p> <p>РГАСПИ, Ф. 644, Оп. 2, Д. 265, Л. 71–75</p> <p>“1.Саздати базу и авиограпу ради извршавања специјалних задатака... 2.6) ...одредити 12 ловаца за „Јак-9 ДД“ и два авиона везе „У-2“ 3.... одредити ...12 авиона „Си-47“ с персоналом способним за лет и техничким персоналом...”</p>

<p>91.</p>	<p>Писмо Ј. Б. Тита Ј. В. Стаљину о ситуацији у Југославији, проблемима војно-стратешке и техничке сарадње, односима са савезницима и неопходности личног сусрета, 5. јул 1944.</p> <p>Потпис Ј. Б. Тито</p> <p>Архив СЦГ, АЈ-ЦК КПЈ-507, 1944/874</p> <p>“1. Нама је неопходно потребно много више наоружања и хране, него што су нам до сада Савезници слали...”</p> <p>3.... најјача подршка у сваком погледу била би у Томе, ако би Црвена Армија надирала преко Карпата и Румуније у правцу Југа...”</p> <p>Има много крупних ствари, о којима би ја врло rado лично говорио са вама. Но не бих желео да то сматрате мојом нескромношћу, већ једино дубоком тежњом да се пре мировних преговора објасне нека питања....јер сматрам, да је то у интересу балканских земаља и Совјетског Савеза...”</p>
<p>92.</p>	<p>Телеграм В. М. Молотова Н. В. Корњејеву о односу СССР-а према политици Владе Шубашића, 31. август 1944.</p> <p>Копија, 29 x 21</p> <p>РГАСПИ, Ф. 82, Оп. 2, Д. 1371, Л. 137</p> <p>“...реците Титу да Москва до даљег неће ништа радити у односу на Шубашића без сагласности с Титом. Послати брзојавом.”</p>
<p>93.</p>	<p>Кратак извештај о економској ситуацији у ослобођеним областима Југославије и економским перспективама у послератном периоду, 31. јул 1944.</p> <p>Потписали А. Бобров, А. Герашченко, 28 x 20</p> <p>РГАСПИ, Ф. 82, Оп. 2, Д. 1371, Л. 13–21</p> <p>“Индустријска предузећа су разрушена за време рата и обновити њихов рад без увоза опреме у земљу није могуће... Сматрамо да је најбоље да се добије зајам од Совјетског Савеза с правом добијања зајма првог реда за обнављање привредног живота у земљи...”</p>
<p>94.</p>	<p>Обавештење о количини авиона, који су учествовали у избацивању тавара за НОВЈ, 4. август 1944.</p> <p>Табела, 20 x 28</p> <p>РГАСПИ, Ф. 82, Оп. 2, Д. 1371, Л. 101–116</p>
<p>95.</p>	<p>Телеграм В. М. Молотова Н. В. Корњејеву за маршала Ј. Б. Тита, 5. август 1944.</p> <p>Кучано на машини са ауторовим примедбама, 28 x 20</p> <p>РГАСПИ Ф. 82, Оп. 2, Д. 1371, Л. 117</p>

<p>“...У вези са Вашим сусретом са Черчиллом, уздржаћу се од давања било каквих конкретних савета, јер немам за то довољно података. Убеђен сам да ће то код Вас изаћи на добро...”</p>	<p>96.</p> <p>Маршал Ј. Б. Тито и председник владе Велике Британије В. Черчил са сарадницима. Напуљ, 12. август 1944.</p> <p>Музеј историје Југославије, III 5795</p> <p>АВР РФ, Ф. 787, Д. 27-А, Л. 61, П. 2</p>
<p>97.</p>	<p>Објашњење уз карту о положају Народноослободилачке војске Југославије на дан 1. септембра 1944, заменика начелника 2 управе Главне обавештајне управе Црвене армије Р. Дементијева, 1. септембар 1944.</p> <p>РГАСПИ, Ф. 82, Оп. 2, Д. 1371, Л. 146–150</p> <p>Прилог: Карта о положајима НОВЈ на дан 1. септембар 1944.</p> <p>Стандардни приказ, у боји, 91 x 102</p>
<p>98.</p>	<p>Писмо Ј. В. Стаљина Ј. Б. Титу</p> <p>Почетак септембра 1944.</p> <p>Својеручно, 20 x 28</p> <p>РГАСПИ, Ф. 82, Оп. 2, Д. 1369, Л. 130</p> <p>“Пренесите Титу следеће:... Југославију сматрамо савезником Совјетског Савеза, а Бугарску – савезником непријатеља... Хтели бисмо да Југославија буде главни ослонац у југоисточној Европи...”</p>
<p>99.</p>	<p>Указ Президијума Врховног совјета СССР о одликовању маршала Ј. Б. Тита за показане успехе у области управљања војском и спровођење борбених операција против заједничког непријатеља СССР и Југославије – хитлеровске Немачке, наградити орденом Суворова I степена Јосипа Броза Тита – Врховног команданта Народноослободилачке војске Југославије.</p> <p>5. септембар 1944.</p> <p>Архив Ј. Б. Тита, V-5-1</p> <p>ГАРФ, Ф. 7523, Оп. 4, Д. 236, Л. 17</p>
<p>100.</p>	<p>Одликовање Ј. Б. Тита од Ј. В. Стаљина и совјетске владе за заслуге у борби против фашизма – орденом Суворова I степена и златно наградно оружје.</p> <p>(дршка инкрустирана златом и брилијантима)</p> <p>Средина 19. века</p> <p>Фотокопија, 18 x 24</p> <p>Музеј историје Југославије</p>

101.	<p>Захвалница Ј. Б. Тита Президијуму Врховног совјета СССР поводом његовог одликовања орденом Суворова, као и генерала и официјера НОВЈ совјетским орденима и медаљама, 9. септембар 1944.</p> <p>Потписао својеручно Ј. Б. Тито, 22 x 20,5</p> <p>Архив Ј. Б. Тита, V-5/1, л. 1</p>
102.	<p>„Енглеско-америчка пропаганда о Југославији“. Преглед штампе и радио-емисија пристиглих у совјетски информативни биро из Народних комесаријата за иностране полове, 25. јул 1944.</p> <p>ГАРФ, Ф. 8581, Оп. 2, Д. 97, Л. 8–10</p> <p>“...Позната је чињеница о задржавању на 3 недеље енглеске цензуре интервјуа маршала Тита америчком дописнику Асошијетед преса. Бива очигледна илустрација веома уздржаног става Англо-америчанца према Народноослободилачком покрету у Југославији... Енглеска пропаганда под утицајем јавног мњења, била је принуђена да о народноослободилачком покрету изрекне, међутим, опште похвалне партизанима и њиховој борби с “заједничким непријатељем – Немцима...”</p>
103.	<p>Писмо В. М. Молотова амбасадору Велике Британије у СССР А. Кору о привременом ступању совјетских снага на територију Југославије, 26. септембар 1944.</p> <p>Копија, 28 x 20</p> <p>АВР РФ, Ф. 06, Оп. 6, П. 33, Д. 390, Л. 1</p> <p>“Национални комитет и Врховна команда Југославије удовољили су молби Совјетске команде, при услову да у позадини совјетских јединица... функционисхе искључиво југословенска грађанска администрација народноослободилачког покрета”.</p>
104.	<p>Писмо заменика председника АВНОЈ-а Моше Пијаде А. Ј. Вишинском о снабдевању Југославије приоритетним артиклима, 16. октобар 1944.</p> <p>Својеручно, 29,2 x 20</p> <p>АВР РФ, Ф. 06, Оп. 57, Д. 793, Л. 21–22</p> <p>“...Обраћањем се са следећим предлогом, да би Совјетска влада приступила разматрању питања, која роба, у којој количини, и при каквим условима може да се стави на располагање НКОЈ-у задовољење потреба становништва у првом реду...”</p>
105.	<p>Депеша М. Пијаде Ј. Б. Титу, о резултатима московских преговора између председника владе В. Черчила и СССР о питањима Југославије, 22. октобар 1944.</p>

	<p>Аутограф, 31 x 20,2</p> <p>Архив Ј. Б. Тита, I-3-6/570</p> <p>“Обе владе договориле су се да спроводе заједничку политику у Југославији...”</p>
106.	<p>Писмо Ј. Б. Тита Ј. В. Стаљину у вези с економском и унутрашње-политичком ситуацијом у Југославији и расподелом заробљених трофеја, 29. октобар 1944.</p> <p>Копија, 29,7 x 21; на српском језику</p> <p>Архив Ј. Б. Тита, I-3-6 /571</p> <p>“Земља је страховито разорена, саобраћај је врло тежак, јер су железнички и други мостови скоро сви поражени... нама би хитно било потребно најмање 2.000 камиона који би снабдевали градове, превозили намирнице и друго у оне крајеве где народ формално умире од глади...”</p> <p>...има и других многобројних незгодних поступака од стране појединих војника и официјера Црвене армије, што нашој војсци и нашем народу пада тешко на срце с обзиром на то што наш народ и војска обожавају Црвену Армију, идеализују је...”</p>
107.	<p>Писмо Ј. В. Стаљина Ј. Б. Титу (одговор на писмо од 29. октобра 1944)</p> <p>31. октобар 1944.</p> <p>Копија, 29,2 x 20,2</p> <p>Архив Ј. Б. Тита, I-3-6 /571</p> <p>“2) Ја разумем тешкоћу Ваше ситуације после ослобођења Београда. Ви не можете да не знате да Совјетска влада, без обзира на колосалне жртве и губитке, ради све што је могуће да Вам помогне. Но, мене поражаваша чињеница да се појединачни инциденти уопштавају и бивају проширени на целу Црвену армију. Не треба тако вређати армију, која Вам помаже да истерате Немце... Ако црвенарјетци сазнају да Ђилас и други, који му се нису противили, сматрају да су енглески официри моралнији у односу на совјетске официре, они би заурлали од такве незаслужене увреде.</p> <p>4) Шаљемо вам ... 800 аутомобила</p> <p>5) Шаљемо обавештења Вам 50 хиљада тона жита, већ смо почели и завршићемо крајем новембра...”</p>
108.	<p>Врховни командант НОВЈ Ј. Б. Тито и командант војске Трећег украјинског фронта маршал Ф. И. Толбухин потписују споразум о координацији дејстава.</p> <p>Бела Црква, 16. октобар 1944.</p> <p>Музеј историје Југославије, III 15673</p> <p>АВР РФ</p>

109.	<p>Сусрет бораца НОВЈ и Црвене армије у Београду.</p> <p>Октобар 1944.</p> <p>Музеј историје Југославије, III 4200</p>
110.	<p>У ослобођеном Београду на Теразијама.</p> <p>Октобар 1944.</p> <p>АСЦГ, АЈ-ОЗФ, 16/15138</p> <p>Музеј историје Југославије, III 6210</p> <p>Фотограф О. А. Ландер Приватна збирка</p>
111.	<p>Немачки ратни заробљеници, заробљени за време београдске операције.</p> <p>Октобар 1944.</p> <p>Музеј историје Југославије, III 4174;</p> <p>РГАСПИ, Ф. 558, Оп. 11, Д. 396, Л. 25, , 2, 3</p>
112.	<p>Совјетска војска ступа у ослобођени Београд.</p> <p>Октобар 1944.</p> <p>Музеј историје Југославије, III 7466</p> <p>РГАСПИ, 4 фотографије</p> <p>Из наредбе маршала Ј. В. Стаљина о ослобођењу Београда од 20. октобра 1944: “Војска Трећег украјинског фронта заједно с Народноослободилачком војском Југославије, као резултат упорних борби завршиле су уништење немачког гарнизона и данас, 20. октобра, ослободили су престоницу нашег савезника Југославије од немачких освајача...”</p>
113.	<p>Писмо Ј. Б. Тита Ј. В. Стаљину и В. М. Молотову о објави опште амнестије и формирању нових дивизија НОВЈ.</p> <p>12. новембар 1944.</p> <p>Копија, на српском језику, 29 x 21</p> <p>Архив Ј. Б. Тита, I-3-6/572</p> <p>“...Ваш савет о објави амнестије четницима Д. Михаиловића сматрам корак, који има огроман политички значај... Такву амнестију треба објавити свима онима, који су већ положили оружје, као и онима који треба да га положе...”</p>
114.	<p>Белешка разговора Ј. В. Стаљина са замеником председника НКОЈ Е. Кардељом, И. Шубашићем и амбасадором Југославије у СССР-у С. Смићем, 22. новембар 1944.</p> <p>Архив СЦГ, АЈ-ЦК СКЈ, 507/IX, 119/1-3</p> <p>“...Пред нама издао наређење телефоном Толбухићу, да све Немце из Баната, оба пола, од 16–50 година старости одмах упути у Русију на рад. Њих сматра као своје заробљенике.”</p>

Фотографија маршала
Ј. Б. Тита са посветом – поклон Ј. В. Стаљину
14. април 1945.

В. Карпов
Портрет маршала Я. В. Сталина –
поклон Я. В. Титю 1944.

115.	Телеграм В. М. Молотова А. Ф. Кисељову о току производње новог југословенског новца, 14. децембар 1944. Копија, 28 x 20 РГАСПИ, Ф. 82, Оп. 2, Д. 1373, Л. 32
116.	Писмо Милутина (Ивана Милутиновића) из Москве – Титу, којим доставља идејно решење новчанице од 100 динара, коју је урадио Ђорђе Андрејевић – Кун. 25. април 1944. године. Аархив Ј. Б. Тита, I-3-6/704
117.	Узорци новог новца произведеног у СССР по наруџби НКОЈ РГАСПИ, Ф. 82, Оп. 2, Д. 1373, л. 12-17 „Саопштите маршалу Титу, да је, по стану на дан 10. децембра, одштампано 3 милијарде динара новчаница...”
118.	Честитка Ј. Б. Тита Ј. В. Стаљину поводом Нове 1945. године, 1. јануар 1945. Својеручно, 27 x 17 Архив Ј. Б. Тита, V-2a/2 „Честитам Вам Нову 1945. годину с убеђењем, да ће то бити година потпуне и коначне победе над мрским немачким окупатором. Тито.”
119.	Објава о утврђивању састава нове владе Демократске Федеративне Југославије (ДФЈ). 7. март 1945. Стандардни приказ, 34,3 x 25,3 Архив СЦГ, АЈ-НКОЈ, 1945/17
120.	Говор краљевског намесника др Срђана Будисављевића поводом предаје акредитивних писама амбасадора СССР-а И. В. Садчикова у Београду, 24. март 1945. Борба, 25. март 1945. „...Наши народи неће никад заборавити подршку коју су имали од Совјетског Савеза током овог тешког рата и која је дошла до тако видљог изражаја у борбама за у борбама за ослобођење Београда...”
121.	Дочек маршала Тита у Москви, 5. април 1945. АВП РФ, Ф. 779, Д. 3116
122.	Маршал Ј. Б. Тито за време разговора у Кремљу, 6. април 1945. Архив Ј. Б. Тита, А I/695

123.	Дневник регистрације посетилаца Ј. В. Стаљина, 6. април 1945. РГАСПИ, Ф. 558, Оп. 11, Д. Л. 49 об. „...2) Маршал Ј. Б. Тито. У 19.00 до 21.30 часова”.
124.	Потписивање Споразума о пријатељству, узајамној помоћи и послератној сарадњи између СССР-а и Југославије у Москви, 11. април 1945. Фотограф: М. Калашњиков За столом: маршал Ј. Б. Тито, у задњем плану С. Симић, И. Шубашић, Ј. В. Стаљин, В. М. Молотов, А. Ј. Вишински, А. Ф. Кисељов РГАКФД, 0-293076; Архив Ј. Б. Тита, А I/695
125.	За столом: В. М. Молотов, у позадини Ј. Б. Тито, Ј. В. Стаљин, А. Ј. Вишински, А. Ф. Кисељов РГАКФД, 0-293078; Архив Ј. Б. Тита, А I/695
126.	Споразум о пријатељству, узајамној помоћи и послератној сарадњи између СССР-а и Југославије, 11. април 1945. АВП РФ, Ф. 3а, Оп. 1, П. 3, Д. 16 Из поздравне речи Ј. Б. Тита на церемонији потписивања Споразума: „Овај споразум је за нас основна миран изградње наше будућности...”
127.	Пријем у Свесловенском комитету у част маршала Југославије Ј. Б. Тита, 13. април 1945. ГАРФ, Ф. 9564, Оп. 1, Д. 462, Л. 1-2 Слева: Г. Димитров, А. С. Гундоров, Ј. Б. Тито и С. Лозовски Из говора Ј. Б. Тита на пријему: „...Само они, који су прошли кроз разорена села и градове Југославије, који су разговарали са сељацима, редницима и часном интелигенцијом, могли су да увиде и истовремено разумеју, због чега наши народи тако воле Совјетски Савез, због чега наши народи тако воле великог руководиоца Совјетског Савеза у миру и рату – Стаљина...”
128.	Фотографија маршала Ј. Б. Тита поклоњена Ј. В. Стаљину, са посветом, 14. април 1945. Фотограф није утврђен, 24 x 18 РГАСПИ, Ф. 558, Оп. 11, Д. 1695, Л. 1 Титовим рукописом: „Другу Ј. В. Стаљину. Ј. Б. Тито, 14. април 1945.”

129.	Б. Карпов. Портрет маршала Ј. В. Стаљина – поклон Ј. Б. Титу. 1944. Оловка, туш, 23,2 x 18,2 Руком Ј. В. Стаљина: „Другу Б. Титу од његовог друга. Ј. Стаљин. 12. април 1945.” Архив Ј. Б. Тита. Збирка портрета
130.	Прослава Дана победе у Београду, 9. мај 1945. АСЦГ, АЈ-ОЗФ, 16/15137 Борба, 10. мај 1945. Из говора Ј. Б. Тита преко радија 9. маја 1945: „Народи Југославије... дошао је дан који сте тако дуго и страсно чекали. И на нашој улици је настао пратник... Нека живи непобедива Црвена армија – ослободилац и њен велики вођа Стаљин.”
131.	Информација ТАСС – чланак М. Ђиласа, поспећен маршалу Ј. Б. Титу, 25. мај 1945. Шапирограф, 30,3 x 20,2 РГАСПИ, Ф. 495, Оп. 277, Д. 21, Л. 134-135 „Народи Југославије, сваки посебно, имали су велике луде... али на првом месту, у историји, они имају заједничког, подједнако великог за све њих... – Јосипа Броза Тита”.
	САВЕЗНИЦИ У СОЦИЈАЛИСТИЧКОМ ЛАГЕРУ 1945-1948
132.	Састав Владе ДФЈ, формиране од представника НКОЈ-а и Краљевске владе у емиграцији, 7. март 1945. године. АСЦГ, АЈ-НКОЈ, 1945/17
133.	Говор краљевског намесника др Срђана Будисављевића приликом предаје акредитивних писама амбасадора СССР-а И. В. Садчикова у Београду, 24. март 1945. Борба, 25.03.1945.
134.	Изјава председника Министарског савета ДФЈ Тита по доласку у СССР, 5. април 1945. Борба, 7.04.1945.
135.	Писмо Ј. Б. Тита Ј. В. Стаљину о узрању испоруке наоружања и упућивању инструктора и саветника из СССР-а, 13. мај 1945. Архив СЦГ, АЈ-ЦК СКЈ, 507/ IX, 119, 1945/388

136.	Извештај народног комесара унутрашњих послова Л. П. Бериеја Ј. В. Стаљину и В. М. Молотову о спровођењу активности у Београду везаних за појачање обезбеђења Ј. Б. Тита, 29. јун – 13. јул 1945. Отисак, 28x20 ГАРФ, Ф. 9401, Оп. 2, Д. 97, Л. 69–70, 351–352 “... Физичко обезбеђење главног објекта састоји се од 15 људи и 8 људи који су распоређени по другим објектима... Извршено је облачење дела екипе у цивилна одела... Спроведено је и преиначење обезбеђења владиних установа... Организује се појачана контрола квалитета достављених намирница и припремљене хране...”
137.	Размена ратификационих примерака Споразума о пријатељству, узајамној помоћи и послератној сарадњи између СССР-а и Југославије, 24. август 1945. АВП РФ Амбасадор СССР у Југославији Ј. В. Садчиков потписује Споразум Министар иностраних послова Југославије И. Шубашић држи говор
138.	Церемонија уручивања ордена „Победе“ маршалу Ј. Б. Титу у амбасади СССР Београд, 29. септембар 1945. АВП РФ Амбасадор СССР у Југославији И. В. Садчиков уручује орден. Заједничка фотографија (слева: Н. Луцкић, И. В. Садчиков, И. Рибар, Ј. Б. Тито, К. Перничкић, А. Ф. Кисељев и Б. Вујачић). Из Указа Президијума Врховног савета СССР од 9. септембра 1945. „За изванредне успехе и спровођење масовних операција...”
139.	Писмо Ј. В. Стаљина Ј. Б. Титу о изградњи моста преко Дунава у Панчеву. Архив Ј. Б. Тита, I–3–6/630
140.	Писмо Тита – Стаљину, захвалност на помоћи и личноm залагању по питању изградње моста преко Дунава, 1. октобар 1945. Архив Ј. Б. Тита, I–3–6/630
141.	Извештај о делатности Друштва за културну сарадњу Југославије са СССР-ом за октобар 1945, 31. октобар 1945. ГАРФ, Ф. 5283, Оп. 17, Д. 530, Л. 56–71

	“... 24. октобра Друштво је дочекало Иљу Еренбург... 25. октобра Еренбург је одржао предавање на тему ‘Победа човека’. Велика сала Радничке коморе није могла да прими сву масу народа, који је желео да види и чује великог писца...”
142.	Писмо начелника Генералштаба Црвене армије маршала А. И. Антонова Ј. Б. Титу о војним испорукама СССР-а Југославији 1945–1946, 11. новембар 1945. Архив Ј. Б. Тита, I–3–в/608
143.	Декларација о проглашењу Федеративне Народне Републике Југославије (ФНРЈ), 29. новембар 1945. Архив СЦГ, АЈ–15/1/21
144.	Говор председника Президијума НС ФНРЈ, др Ивана Рибара приликом предаје акредитивних писама амбасадора СССР-а у Београду Анатолија Ј. Лаврентијева, 16. април 1946. <i>Борба</i> , 17.04.1946.
145.	Пријем у Свесловенском комитету у част маршала Југославије Ј. Б. Тита, 1. јун 1946. ГАРФ, Ф. 9564, Оп. 1, Д. 462, Л. 3–4
146.	Телеграм председника Министарског савета ФНРЈ, Ј.Б. Тита председнику Савета министара генералисимуму Ј.В. Стаљину, поводом смрти М.И. Калињина, 4. јун 1946. Архив Ј. Б. Тита, I–1/7
147.	Совјетско-југословенски коминике о боравку делегације југословенске владе у Москви, са маршалом Ј. Б. Титом на челу, 8. јун 1946. Архив Ј. Б. Тита, I–1/7 “Влада СССР сагласила се да снабдева југословенску војску... под условима дугорочног кредита, као и да помогне у успостављању војне индустрије у Југославији”.
148.	Споразум о економској сарадњи између СССР-а и Федеративне Народне Републике Југославије, 8. јун 1946. АВП РФ, Ф. 3а, Оп. 1, П. Д. 27

	“У циљу обнављања и повећања производних могућности Југославије... и ширења трговинских веза... одлучили смо да организујемо следећа заједничка југословенско-совјетска акционарска друштва: Друштво за добијање и прераду нафте; Друштво за вађење боксита и производњу алуминијума... југословенско-совјетску банку...”
149.	Списак руководилаца из састава Министарства оружаних сила СССР, које је одликовао маршал Тито југословенским високим одликовањима, јун 1946. Архив Ј. Б. Тита, I–1/7.
150.	Тито – Стаљину, износи примедбе на став совјетске делегације на Париским преговорима, о питањима која се тичу Југославије, 25. јул 1946. АСЦГ, АЈ–507, Збирка депеша, II/Д–16
151.	Писмо Ј. Б. Тита амбасадору СССР-а у Београду А. Б. Лаврентијеву о нерегулисаним финансијским рачунима између ФНРЈ и СССР и одговор совјетске владе, 2. септембар 1946. Архив Ј. Б. Тита, I–3–6/627
152.	Тито – Стаљину, честитка поводом 29-годишњице Октобарске револуције, октобар 1946. Архив Ј. Б. Тита, V–2а/3
153.	Текст честитке Тита – Стаљину поводом 67 рођендана, децембар 1946. Архив Ј. Б. Тита, V–2а/3
154.	Писмо Ј. В. Стаљина Ј. Б. Титу о ставу совјетске делегације на конференцији у Паризу и заштити интереса Југославије у тршћанском питању. 1946. Архив Ј. Б. Тита, I–3–6/634
155.	Радна бригада, формирана искључиво од муслиманки, на изградњи шумске железничке пруге Ступери – Кладањ. 1946. Фотографија листа <i>Борба</i> , 13 x 18 ГАРФ, Ф. 7928, Оп. 2, Д. 263, Л. 10, 37 “Ако се претпостави, да је стари режим остао у Југославији... више од сто година, за прелазак је потребан ... гвоздени плуг...”

156.	У школској клупи. 1946. Фотографија листа <i>Борба</i> , 13,0 x 18,0 ГАРФ , Ф. 7928, Оп. 2, Д. 263, Л. 17, 44, 45 „Више од 300 хиљада жена обучено је у читању и писању само за време кампање борбе са непријатељима у току последње зиме“.
157.	На изложби ликовне уметности Југославије у Москви , 12. јун 1947. ГАРФ , Ф. Р-9564, Оп. 3, Д. 52, Л. 1, 2, 3 1) ”Код бисте Ј. Б. Тита; 2) скулптура Југословенских партизана“
158.	Извештај амбасадора Југославије у ССРС-у В. Поповића Ј. Б. Титу о положају југословенских студената и аспираната у ССРС и о потреби повећања њихових принадлежности , 8. фебруар 1947. Архив Ј. Б. Тита , I-3-6/646
159.	Извештај В. Поповића о разговорима Е. Кардеља и Ј. В. Стаљина, о формирању заједничких друштава, развоју југословенске војне индустрије и односима с Албанијом . Април 1947. Архив Ј. Б. Тита , I-3-6/639
160.	Тито – Стаљину, честитка поводом двогодишњице Дана победе , 8. мај 1947. Архив Ј. Б. Тита , V-2a/4
161.	Тито – Стаљину, честитка поводом 30-годишњице Велике октобарске револуције . Октобар 1947. Архив Ј. Б. Тита , V-2a/4
162.	Стаљин – Титу, захвалност на честиткама поводом 30 година Велике октобарске револуције . Октобар 1947. Архив Ј. Б. Тита , V-2a/4
163.	Ј. Б. Тито у радном кабинету [1946–1947] Музеј историје Југославије
164.	Писмо Ј. В. Стаљина Ј. Б. Титу о неопходности расправе о албанском питању 23. децембар 1947. Архив Ј. Б. Тита , I-3-6/651

	„Ми бисмо желели да Ви у Москву упутите одговорног господина... који је упућен у ситуацију у Албанији. Ја сам спреман да испуним све Ваше жеље, али је потребно да се тачно зна у чему се оне садрже.“
165.	СТАЉИНИ ТИТО: СУКОБ ИНТЕРЕСА 1948–1953 Телеграм М. Ђиласа Ј. Б. Титу о сусрету са Ј. В. Стаљином поводом албанског питања, проблема наоружања и извоза метала , 19. јануар 1948. Архив Ј. Б. Тита , I-3-6/651
166.	Протокол уз Споразум о пријатељству, узajамној помоћи и послератној сарадњи између ССРС-а и Југославије од 11. априла 1945. 11. фебруар 1948. АВП РФ , Ф. 3а, Оп. 1, П.5, Д. 46 „Произлазећи из обавеза узетих на себе... Влада Савеза совјетских социјалистичких република и Влада Федеративне Народне Републике Југославије договорили су се о томе, да се обавезују на консултације једна с другом, о свим важним, међународним питањима, која представљају интересе обе земље“.
167.	Телеграм Ј. Б. Тита члановима делегације ФНРЈ М. Ђиласу и Е. Кардељу са инструкцијама за разговоре са совјетским руководиоцима о питању Албаније, раду совјетских војних инструктора и војно-политичким обавезама Југославије у албанском питању Београд, најкасније до 15. фебруара 1948. Рукопис Ј. Б. Тита и послати примерак на телеграфском формулару Архив Ј. Б. Тита , I-3-6/651
168.	Концепт писма Ј. Б. Тита В. М. Молотову поводом неоснованог опозивања војних и цивилних саветника ССРС-а из Југославије Београд, 20. март 1948. Својеручно Ј. Б. Тито, на српском језику Архив Ј. Б. Тита , I-3-6/655
169.	Писмо Ј. Б. Тита о опозиву совјетских стручњака од 20. марта 1948, уручено В. М. Молотову , 24. март 1948. Копија, шапирограф, 30,2 x 20 РГАСПИ , Ф. 82, Оп. 2, Д. 1374, Л. 11 „...Мотиви опозива совјетских стручњака не одговарају реалној ситуацији...“

170.	Писмо Ј. В. Стаљина и В. М. Молотова Ј. Б. Титу, уручено југословенском руководству , 27. март 1948. Потписано: по налогу ЦК СКП(б) В. Молотов, Ј. Стаљин Архив Ј. Б. Тита , I-3-6/655
171.	Писмо Ј. Б. Тита совјетском руководству са одговором на оптужбе изнете у писму од 27. марта 1948. 13. април 1948. Концепт, рукопис Ј. Б. Тита, на српском језику Архив Ј. Б. Тита , I-3-6/655
172.	Текст писма Ј. Б. Тита и Е. Кардеља , 13. април 1948. Уручио га амбасадор Југославије у ССРС-у В. Поповић В. М. Молотову 19. априла 1948. Копија, шапирограф, 30,2 x 20 РГАСПИ , Ф. 558, Оп. 11, Д. 399, Л. 3–16 „Ј. В. Стаљин, В. М. Молотов... уколико неко од нас не воли земљу социјализма, он ни у ком случају не сме мање волети своју земљу, која такође гради социјализам, у конкретном случају – Федеративну Народну Републику Југославију... Нас нарочито чуди што све то није било дотакнуто када су Кардељ, Ђилас, Бакарџи били у Москви, као представници наше партије...(Примедба Ј. В. Стаљина: „Хе-хе. Проверавали...“)
173.	Одлуке Пленума ЦК КПЈ о искључењу чланова ЦК А. Хебранга и С. Жујовића због антипартијске делатности , 19. април 1948. Копија, шапирограф, 30,2 x 20 РГАСПИ , Ф. 558, Оп. 11, Д. 399, Л. 1–2
174.	Нацрт писма ЦК СКП(б) Комунистичкој партији Југославије [до 4. маја 1948] Куцано на машини и концепти са примедбама Ј. В. Стаљина и В. М. Молотова РГАСПИ , Ф. 558, Оп. 11, Д. 399, Л. 26–127 „Чини нам се да су те дивље бесмислене оптужбе против совјетских радника смислене због тога да би се оправдале акције органа државне безбедности Југославије, који су моштрили на совјетске грађане“.
175.	Писмо ЦК СКП(б) Комунистичкој партији Југославије , 4. мај 1948. Стандардан приказ, 31 x 22 РГАСПИ , Ф. 558, Оп. 11, Д. 399, Л. 19–25

	<p>„Изводи: Другови Тито и Кардељ предлажу у свом писму да се пошаљу представници ЦК СКП(б) у Југославију и да тамо проуче питања совјетско-југословенских несугласица. Ми сматрамо да је тај пут неправилан, јер ствар није у провери појединих чињеница, већ у принципијелном размислимажењу... Предлажемо да претресемо то питање на једном од првих заседања Информбироа. По налогу ЦК СКП(б) В. М. Молотов, Ј. В. Стаљин“.</p>
176.	<p>Писмо М. А. Суслова Ј. Б. Титу с предлогом да изнесе своје мишљење о месту, року сазива и учешћу ЦК КПЈ на заседању Информбироа, 18. мај 1948. Архив Ј. Б. Тита, I-3-6/656</p>
177.	<p>Одговор Ј. Б. Тита (од ЦК КПЈ) М. А. Суслову (ЦК СКП(б)) о одбијању Пленума ЦК КПЈ да прими позив за учествовање на заседању Информбироа Потпис – Ј. Б. Тита Архив Ј. Б. Тита, I-3-6/656</p>
178.	<p>Концепт писма Ј. Б. Тита Ј. В. Стаљину и В. М. Молотову о одбијању расправе о односима између КПЈ и СКП(б) на заседању Коминформа. Београд, 17. април 1948. (Напомена: грешка у датуму – правилно је 17. маја уместо 17. априла) Архив Ј. Б. Тита, I-3-6/655</p>
179.	<p>Резолуција Информативног бироа комунистичке партије Југославије (Коминформа) донета 28. јуна 1948; објављена у листу <i>Борба</i> 30. јун 1948. Архив СЦГ, Ф-11, <i>Борба</i>, 30.06.1948.</p>
180.	<p>Нота амбасаде ФНРЈ у Москви Влади СССР-а о одлуци Владе Југославије о опозиву свих југословенских грађана који се налазе у СССР-у, 6. јул 1948. На српском језику, 29,2 x 20 МСП Републике Србије, строго пов. архива 1948, бр. 491, Ф-11 „У Совјетском Савезу ... проводи се систематска кампања против политичких и државних руководећих делатника ФНРЈ...“</p>
181.	<p>Југословенски студенти који су одбили да признају Резолуцију Коминформа враћају се из Чехословачке, Суботица. 1948. Музеј историје Југославије, 3401</p>

182.	<p>Пети конгрес КПЈ, Београд Дом гарде [21–29. јул] 1948. Архив Ј. Б. Тита Из превода југословенске радио-емисије: „Долга оважијама и другим скандирањем: „Тито – партија“, „Тито – ЦК“, „Херој – Тито“. Ми смо Титови – Тито је наш“ Изговора Ј. Б. Тита: „... Нас сада са свих страна покушавају да уче азбуци марксизма-ленинизма, при чему се ти учитељи ударају о отворена врата и извлаче цитате из дела Маркса, Енгелса, Лењина...“</p>
183.	<p>Нота Владе ФНРЈ предата Влади СССР о одговорности совјетске стране за погоршање билатералних односа. Август 1948. На српском језику, 28 x 20 МСП Републике Србије, строго пов. архива 1948, бр. 432109, ф. 132</p>
184.	<p>Саопштење МИП-а Југославије амбасади ФНРЈ у Москви о броју студената у високим школама СССР-а који су се вратили у Југославију или остали у СССР-у. Август 1948. На српском језику, 28 x 20 МСП Републике Србије, пов. бр.422871, 16.09.1948, ф-133.</p>
185.	<p>Нота Владе ФНРЈ предата Влади СССР-а о питању отказивања пријема Југославије у чланство Савета економске узајамне помоћи (СЕВ), 1. фебруар 1949. На српском језику, 28 x 20 Бела књига, 253-254.</p>
186.	<p>Нота протеста Владе СССР-а Влади ФНРЈ поводом незаконитих хапшења совјетских грађана на територији Југославије, 25. јул 1949. НБ ГАРФ, <i>Известия</i>, 176, 27. јул 1949.</p>
187.	<p>Информација ТАСС – чланак „Тито – власник краљевских имања“ у листу <i>Нова борба</i> (Праг, септембар 1949). 27. септембар 1949. Шапирограф, 30,3 x 20 РГАСПИ, Ф. 495, Оп. 277, Д. 21, Т.2, Л. 123, 128 „Када Тито пролази београдским улицама, прати га шест отворених аутомобила са гардистима... Тешко теби ако се у то време налазиш на улици и не успеш брзо да се склониш – прегазаше те, јер Титов аутомобил не треба ни да смањни брзину, нити да се зауставља...“</p>

188.	<p>Пјер Крижанић, карикатура „Баба за деду“, 1949.</p>
189.	<p>Л. Сојфертис, карикатура „Памти па врати“, 1949.</p>
190.	<p>Нота Владе СССР-а Влади ФНРЈ о раскиду Споразума о пријатељству и узајамној послератној сарадњи од 11. априла 1945. 28. септембар 1949. МСП Републике Србије, пов. архива, 1949, бр. 41966, ф-99. „Током ... судског процеса против државног преступника и шпијуна Рајка и његових саучесника, који су уједно били и агенти југословенске владе, открило се да југословенска влада већ дуже време врши непријатељску подривачку делатност против Совјетског Савеза...“</p>
191.	<p>Нота Владе ФНРЈ, упућена као одговор амбасади СССР у Београду, поводом раскида Споразума о пријатељству, узајамној помоћи и послератној сарадњи, 1. октобар 1949. На српском језику, 29,2 x 20 МСП Републике Србије, пов. архива 1949, бр. 417782, ф-99</p>
192.	<p>Телеграм амбасаде ФНРЈ у Москви упућен МИП-у Југославије о објави совјетских власти да је југословенски амбасадор персона „нон-грата“ због своје субверзивне делатности На српском језику МСП Републике Србије, 1949, бр. 419631, ф-100.</p>
193.	<p>„Руски језик и великоруски шовинизам“ Превод чланка Р. Лалића из часописа <i>Књижевне новине</i>, 13. децембар 1949. Копија, 18 x 28 ГАРФ, Ф. 6646, Оп. 1, Д.239, Л. 112-114 „... Великоруски шовинисти отворили су „теорију“ о руском језику као о језику социјализма“.</p>
194.	<p>Јосиф Висарионович Стаљин Јубиларни албум поводом 70-годишњице рођендана Стаљина Москва, Државни политички издавач, 1949. НБ ГАРФ, 149051</p>

195.	<p>На процесу грађанима СССР – агентама со- вјетске обавештајне службе Група окривљених за време читања оптужбе. Сарајево, 1949. Музеј историје Југославије, 7946</p>
196.	<p>Грађани Југославије окривљени за шпијуна- жу у корист СССР Београд, Окружни суд, 5–20. октобар 1951. Музеј историје Југославије, 7734</p>
197.	<p><u>НОРМАЛИЗАЦИЈА ОДНОСА 1953–1956</u> Избор чланака из Борбе и Политике о боле- сти и смрти Ј. В. Стаљина 5–6. и 9. март 1953. Архив СЦГ, АЈ-Ф 11, Борба, Политика, 5–6. и 9. март 1953.</p>
198.	<p>Телеграм отправника послова амбаскаде Ју- гославије у Москви В. Ђурића упућен Гене- ралном секретаријату иностраних послова ФНРЈ о публиковању званичног саучешћа поводом смрти Ј. В. Стаљина у листу <i>Правда</i>, 9. март 1953. На српском језику МСП Републике Србије, пов. архива 1953, бр. 43140, СССР, ф–84</p>
199.	<p>Председник ФНРЈ Ј. Б. Тито и председник влада Велике Британије В. Черчил 16–21. март 1953. АВП РФ, ф. 787, Д. 7–А, Л. 65, П. 2</p>
200.	<p>Стенограм званичних разговора Ј. Б. Тита и В. Черчила за време посете Лондону 16–21. март 1953. На српском језику Архив Ј. Б. Тита, I–2/1</p>
201.	<p>Телеграм Д. Ђурића упућен Генералном се- кретаријату иностраних послова ФНРЈ о раз- говору са В. М. Молотовом о упућивању В. А. Валкова у својству амбасадора СССР-а у ФНРЈ, 6. јун 1953. На српском језику МСП Републике Србије, пов. архива 1953, бр. 47472, ф–85</p>

202.	<p>Нацрт писма ЦК КПСС комунистичким и радикалним партијама о историји совјетско- југословенских односа и неопходности об- нављања сарадње између СССР-а и Југо- славије. Децембар 1953. Потпис: Н. С. Хрушчов с примедбама В. М. Мо- лотова РГАСПИ, Ф. 82, Оп. 2, Д. 1382, Л. 124</p>
203.	<p>Резолуција ЦК КПСС „О односима према Ју- гославији“, 31. мај 1954. РГАНИ, Ф. 3, Оп. 8, Д. 248, Л. 18–21 „Почевши 1948. године и продуживши се до данас, раскол пријатељских односа између Југославије и Советског Савеза наноси озбиљну штету, како Ју- гославији, тако и Советском Савезу и целом лаге- ру мира и социјализма...“</p>
204.	<p>Писмо генералног секретара ЦК КПСС Н. С. Хрушчова Ј. Б. Титу о могућности обнавља- ња пријатељских односа на државном и партијском нивоу, 22. јун 1954. Архив СЦГ, АЈ-ЦК СКЈ, 507/IX, 119/1–48 „Искључење Ђиласа из ЦК СКЈ и осуђивање њего- ва и лењинизма, олакшава могућности побољ- шања узајамних односа...“</p>
205.	<p>Писмо Извршног комитета ЦК СКЈ за ЦК КПСС о подршци иницијативи совјетске стране за нормализацију односа, 11. август 1954. Концепт писма на српском језику; својеручно Ј. Б. Тито Архив СЦГ, АЈ-ЦК СКЈ, 507/IX, 119/1–50 Архив Ј. Б. Тита, I–1/982</p>
206.	<p>Забелешка о пријему амбасадора СССР-а у Југославију В. А. Валкова код Ј. Б. Тита у Белом двору, 11. октобар 1954. Архив Ј. Б. Тита, I–1–3–а, СССР</p>
207.	<p>Писмо Н. С. Хрушчова Извршном комитету ЦК СКЈ о спремности да се организује су- срет на највишем нивоу у мају 1955. Архив СЦГ, АЈ-ЦК СКЈ, 507/IX, 119/1–54</p>

208.	<p>План распореда на земунском аеродрому за дочек делегације Владе СССР-а Графички приказ Архив Ј. Б. Тита, I–3–а, СССР</p>
209.	<p>Дочек делегације Владе СССР-а на аеро- дрому у Београду, 26. мај 1955. АСЦГ, АЈ-ОЗФ, 16/10459 Музеј историје Југославије, К 45/8; К 45/12; К 45/14; К 45/36 Из говора Н. С. Хрушчова на аеродрому: „Совет- ска делегација стигла је у вашу земљу да би зајед- но с југословенском владином делегацијом одре- дила путеве развртка и јачања пријатељства и сарадње између наших народа...“</p>
210.	<p>Церемонија потписивања Заједничке де- кларације о совјетско-југословенским раз- говорима Београд, 2. јун 1955. Музеј историје Југославије, К 45/73</p>
211.	<p>Декларација Владе ФНРЈ и СССР-а, потпи- сана 2. јуна 1955. у Београду за време зва- ничне посете делегације владе Совјетског Савеза од 26. маја до 2. јуна 1955. 2. јун 1955. На српском језику МСП Републике Србије, Збирка међународних уговора ...поштовање суверености, независности, интегри- тета и равноправности међу државама у узајамним односима и односима са другим државама...“</p>
212.	<p>Нацрт Резолуције Президијума ЦК КПСС о результату разговора са југословенском вла- дином делегацијом, 7. јун 1955. РГАНИ, Ф. 3, Оп. 8, Д. 248, Л. 12–14 Примедбе А. И. Микојана: „1) недовољно објашње- ње Берлија; 2) марксизам-лењинизам; 3) акуратни- је „иначе ћемо изгубити поверење“.“</p>
213.	<p>Извод из Засписника бр. 128 са заседања Президијума ЦК КПСС п. 1 од 1. јула 1955. „О корацима у развојку совјетско-југословен- ских односа“ РГАНИ, Ф. 3, Оп. 8, Д. 254, Л. 26 „У интересу даљег развоја економских привредних и политичких односа, корисно би било да се одба- це старе узајамне економске претензије...“</p>

214.	<p>Извештај Н. С. Хрушчова на Пленуму ЦК КПСС „О резултатима совјетско-југословенских разговора“, 9. јул 1955.</p> <p>Ауторски примерак са коментаром</p> <p>РГАНИ, Ф. 2, Оп. 1, Д. 172, Л. 1–60</p> <p>„Издајничке методе Берије виде се из чињенице да ... је при разобличеној непријатељске делатности Берије било откривено његово припремљено писмо за друга Тита... За живота друга Стаљина он је свакако успео да делује на томе да дође до раскида наших добрих односа са Југославијом... После Стаљинове смрти Берија је настојао да хитно затре трагове и обнови личне везе с другом Титом“.</p>
215.	<p>Разматрање извештаја Н. С. Хрушчова „О резултатима совјетско-југословенских разговора“ на Пленуму ЦК КПСС</p> <p>Стенограм једанаестог (вечерњег) заседања 9. јул 1955.</p> <p>РГАНИ, Ф. 2, Оп. 1, Д. 173, Л. 12–75</p> <p>„Иступање В. М. Молотова: Сматрам правилним приговор да с моје стране, као министра иностраних послова, није било предузето довољно мера за побољшање југословенско-совјетских односа... Ја се нисам одмах сагласио са свјерисходношћу пута совјетске делегације у Београд... Али ја нисам сумњао у то да је сусрет руководећих совјетских и југословенских делатника неизбежан и неопходан. Хрушчов: То није истина... Молотов: У Резолуцији Президијума два основна питања нису наша одраз... о разлицима раскида односа између Комунистичке партије Совјетског Савеза и Комунистичке партије Југославије и, ... на којој основи је могуће и пожељно... побољшање односа... Заједничка декларација од 7. јуна је велико до-стигнуће и добар резултат рада наше делегације у Југославији... Хрушчов: Који смо ми одржали у борби с тобом. Молотов: То није тачно. Хрушчов: То је тачно“.</p>

216.	<p>Наступ Д. Т. Шепилова на Пленуму ЦК КПСС</p> <p>Стенограм дванаестог заседања (јутарњег), 11. јул 1955.</p> <p>РГАНИ, Ф. 2, Оп. 1, Д. 159, Л. 94–95, 100–101, 156–158</p> <p>„Ми смо нарушили Ленињев принцип о паљљивом односу велике социјалистичке државе према малој држави. Ми смо после Пољске изгубили другу по величини словенску земљу...“</p>
217.	<p>Директиве Президијума ЦК КПСС за разговоре са Ј. Б. Титом у Москви, 28. мај 1956.</p> <p>РГАНИ, Ф. 3, Оп. 12, Д. 54, Л. 110–128</p> <p>„У разговорима с другом Титом совјетска делегација треба да постигне: ...В) даље зближавање Југославије с земљама народне демократије и ослабавање оних њених веза с капиталистичким земљама које негативно утичу на унутрашњу и спољњу политику југословенске владе“.</p>
218.	<p>Извештај Протоколарног одељења МИП СССР А. А. Громика о записнику дочека Ј. Б. Тита, 2. јун 1956.</p> <p>АВР РФ, Ф. 144, Оп. 17, П. 38, Д. 12, Л. 24–25</p> <p>“...Усаглашена је следећа шема дочека... 1) До вагона председника долазе друг К. Е. Ворошилов са супругом, чланови и кандидати за чланове Президијума ЦК КПСС. Из вагона излази друг Тито са супругом. Другу Титу се придружују особе из његове пратње по Титовом нахођењу... 3) Први се с другом Титом поздравља К. Е. Ворошилов и његова супруга...“</p>
219.	<p>Вожња Ј. Б. Тита московским улицама</p> <p>1. јун 1956.</p> <p>Музеј историје Југославије, К 57/101</p> <p>Из записника са заседања Президијума ЦК КПСС: “... треба обавестити Југословене да ће по маршрути кретање друга Тита... њега пратити коњој мотоциклиста“.</p>

220.	<p>Председник ФНРЈ Ј. Б. Тито и генерални секретар ЦК КПСС Н. С. Хрушчов</p> <p>Москва, 4. јун 1956.</p> <p>Музеј историје Југославије, К 58/52</p>
221.	<p>Сусрет југословенске и совјетске делегације.</p> <p>Москва, 5. јун 1956.</p> <p>Музеј историје Југославије, К 58/7, К 58/66</p> <p>Из белешке о разговорима с економском делегацијом ФНРЈ о кредитима: „Директивама је предвиђено од стране Совјетског Савеза и НДР, у једнаким размерама, одобравање кредита у суми од 700 милиона рубаља, или 175 милиона долара“.</p>
222.	<p>Церемонија потписивања Московске декларације.</p> <p>Москва, 20. јун 1956.</p> <p>Музеј историје Југославије, К 61/128</p> <p>РГАНИ, Ф. 3, Оп. 12, Д. 66, Л. 5, 38</p> <p>„Из записника са заседања Президијума ЦК КПСС од 19–20. јуна 1956: 1) Да се усвоји текст декларације о односима између Савеза комуниста Југославије и Комунистичке партије Совјетског Савеза. Да се југословенским друговима каже да ми нисмо задовољни текстом декларације, али да се нећемо препирати...“</p>
223.	<p>Декларација о односима између Савеза комуниста Југославије и Комунистичке партије Совјетског Савеза, потписана у Москви, 19. јуна 1956.</p> <p>Архив СЦГ, АЈ–ЦК СКЈ, 507/IX, 119/1–69</p> <p>РГАНИ, Ф. 3, Оп. 12, Д. 66, Л. 6–37</p>
224.	<p>Одлазак Ј. Б. Тита из СССР-а у Румунију, 23. јун 1956.</p> <p>Музеј историје Југославије, К 62/143</p>

СПИСАК СКРАЋЕНИЦА

АВНОЈ – Антифашистичко веће Народног ослобођења Југославије

АВП РФ – Архив спољне политике Руске Федерације

ГАРФ – Државни архив Руске Федерације

ГИМ – Државни историјски музеј

ДКО СССР – Државни комитет одбране СССР

ДФЈ – Демократска Федеративна Југославија

ИККИ – Извршни комитет Комунистичке интернационале

ЈНОФ – Југословенски народноослободилачки фронт

Коминтерна – Комунистичка интернационала

КПЈ – Комунистичка партија Југославије

МИП СССР – Министарство иностраних послова СССР

НБ ГАРФ – Научна библиотека Државног архива Руске Федерације

НДР – Немачка Демократска Република

НКВД – Народни комесаријат унутрашњих послова

НКОЈ – Национални комитет ослобођења Југославије

НОВ – Народноослободилачка војска

НОВ и ПОЈ – Народноослободилачка војска и партизански одреди Југославије

ПОЈ – Партизански одреди Југославије

РГАНИ – Руски државни архив најновије историје

РГАСПИ – Руски државни архив социјално-политичке историје

РГАФД – Руски државни архив филмских и фотодокумената

РС ДРП – Руска социјалдемократска радничка партија

СКМЈ – СКОЈ, Савез комунистичке омладине Југославије

СНК СССР – Савет народних комесара СССР

СРПЈ – Социјалистичка радничка партија Југославије

СФРЈ – Социјалистичка Федеративна Република Југославија

ТАСС – Телеграфска агенција Совјетског Савеза

ФНРЈ – Федеративна Народна Република Југославија

ЦК СКЈ – Централни комитет Савеза комуниста Југославије

ЦК СКП(б) – Централни комитет Свесавезне комунистичке партије (большевика)

ЦК КПСС – Централни комитет Комунистичке партије Совјетског Савеза

ЦК КПЈ – Централни комитет Комунистичке партије Југославије

ЦК РКП(б) – Централни комитет Руске комунистичке партије (большевика)

“нормализација односа” СССР-а и целог совјетског блока социјалистичког логера са Југославијом.²⁵

Још више, уследило је и јавно признање совјетске стране да су оптужбе, покренуте против Тита и његовог окружења, биле лажне. Изјава о томе, коју је Н. С. Хрушчов дао приликом доласка високе со-вјетске делегације 27. маја 1955, коју је предводио, дала је тада многим а основ да ту посету у пореди са “ходоначаштем у Каносу”. У совјетској спољнополи-тичкој пракси сличан корак је био без прецедента и изазвао је озбиљне несугласице у руководству СССР-а.²⁶

Тито је изгледао као победник. Исто тако је из-гледао и за време узвратне посете СССР-у јуна 1956, која се одвијала после скидања нимбуса сла-ве Стаљину на XX конгресу КПСС и распуштања Коминформа.

Током нормализације односа, Хрушчов је рачу-нао на то да Југославију максимално приближи со-цијалистичком лагеру, а ако то успе, онда и да је та-мо врати. Но, Југословенско руководство, на челу с Титом, узимајући у обзир тешко искуство које се одиграло 1948. године и које је у годинама кон-фликта са Стаљином показало потребу успоста-вљања значајне сарадње са Западом, дало је пред-ност очувању независности, лавирајући између два светска војно-политичка блока. Ту је линију оно следило како до самог краја Титове владавине, та-ко и после његове смрти, све до краха свог кому-нистичког режима и саме Југославије, који су на-ступили истовремено са пропашћу совјетског режима и распадом СССР-а.

Тито и Хрушчов у Кремљу,
4. јун 1956.

²⁴ Записник са конференције публико- ван у: Г. М. Адибеков и др. (сост.) Совет-не Коминформа... с. 399–481; сообщени-я Сталину о ходе совещания.

²⁵ Најобимнија публикација архивских докумената о процесу нормализације одно-са: Р. Лубурџ: Ромитенје Југославије и СССР-а, 1953–1955 / тематска збирка докумената. Под-готва, 1999.

²⁶ Низ архивских докумената првих го-дина после Стаљина о разматрању совјет-ског руководства односа са Југославијом публикован у: В. Ю. Афиани и др. (сост.): Советско-југославске одношениа Из доку-ментов иољског пленума ЦК КПСС 1955 г. // Исторически архив, 1999, № 2, с. 3-63; № 5 с. 3-50; А. А. Фурсенко (главн. ред.), В. Ю. Афиани и др. (сост.) Президиум ЦК КПСС, 1954–1964: Черновыя протоколыныя записи заседаиий. Стенограммы. Поста-новления. Т. 1. М., 2003. с. 41–54, 135–136, 145.

монстративно опозавши све своје војне саветнике и цивилне стручњаке из Југославије, Кремљ је, по чев од писма од 27. марта са потписима Стаљина и Молотова, адресованог на Југословенско руководство, истакао против њега опште политичко-идеолошко оптужбе због опортунистичких грешака, одступања од марксизма-ленинизма и спровођења антисовјетске политике. Будући да је Београд одбацио ове оптужбе, совјетска страна их је у наставаљеној тајној преписци с њим непрекидно појачавала. ²³ Као друго, с њима су одмах били упознати лидери свих источноевропских комунистичких партија – учесница Коминформа. Ако је прво демонстративно курс стално растућег политичко-идеолошког притиска на Београд, упереног на капитулатију (или) одстрањивање руководства Југославије, онда је друго био апел да се тај притисак појача помоћу именованих комунистичких партија и истовремено упозори њихов врх против Југословенске „јереси“:

Под совјетским притиском лидери тих партија солидарисали су се с оптужбама на адресу Београда, после чега је, на иницијативу Москве, било одлучено да се Југословенско питање разматра на због тога сазваној, конференцији Коминформа. У условима када није требало сумњати да ће тамо бити донета одлука унапред припремљена од стране Кремља, Тито и његово окружење, схватајући да се ради о фактичком предавању на милост или немилост Југославије, отказали су учествовање у конференцији, која је одржана 19–23. јуна 1948. године. Она је била по совјетском сценарију и завршила се Резолуцијом, чије је објелодањивање обавестило свет о конфликтности и изопштавању Југославије из совјетског блока и комунистичког покрета.²⁴

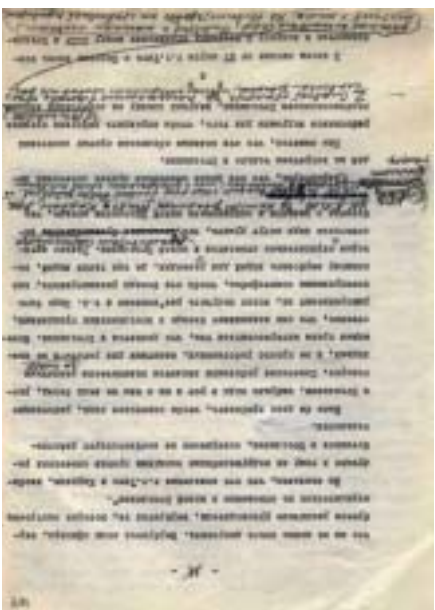
Међутим, то је била варљива победа Стаљина над Титом, који је испунио непокорност. Комунистички режим Југославије показао се дозвољено јаким да може да истраје у хладном рату који је Кремљ против њега повео. Рат се наставио све до Стаљинове смрти, а потом се неславно завршио.

Стаљинови наслединици су већ првих месеци своје владавине морали да приступе постепеном скидању са пертоара политике борбе против Југословенског комунистичког режима, политике која је заправо претрпела фијаско. Они су се истакли као иницијатори процеса, који је затим добио назив

²³ Најпотпунија публикација о преписци: Л. Р. Гибанский (ост.) Секретная советско-югославская переписка 1948. года // Вопросы истории, 1992, № 4–5, с. 119–136; № 6–7, с. 158–172; № 10, с. 141–160.

Извод из записника Президијума ЦК КПСР о усвајању текста Московске декларације, Москва, 20. јун 1956.

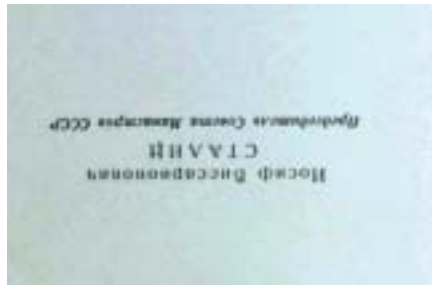
Нацрт писма ЦК СКП(б) за ЦК Комунистичке партије Југославије, после 4. маја 1948.

гле сусрета,¹⁹ а Југословенска страна је по повратку своје делегације из Москве одлучила да се у датој етапи не договара о федерацији с Бугарском и по-ново је почела да делује на Тирану, да она сама иступи с иницијативом за увођење Југословенских јединица у Албанију и уједињење с Југославијом. Више од тога, у уском кругу Југословенског руко-водства било је изражено и опште незадовољство совјетском политиком, која се није слагала са инте-ресима Београда.²⁰ На такав начин, вођен сопстве-ним интересима, Југословенски врх је заузео пози-цију супротну путевима Стаљина и чак критичку у односу на њих. То је било без прецеда. Такви прохтеви и покушаји да се делује без претходне до-зvole и без консултација с Москвом испољавали су се код Југословена и раније, у случајевима када су сматрали да су потребне одлуке поводом којих су унапред претпостављали да ће наћи на негативну совјетску реакцију. Но, такво понашање није изла-зило, као правило, ван оквира традиционалних од-носа између надређеног и потчињеног: допуштају-ћи у својим специфичним интересима, када је могуће, неке својеволжности иза леђа првог, други у исто време пазу у целости на субординацију, оста-јући субјекат хијерархиског система. Овога пута Београд, добивши директна Стаљинова упутства, директно је пошао на њихово нарушавање, без об-зира на хијерархију у совјетском блоку.

Информација о томе која је стигла у Москву по-четком марта 1948, нарочито подаци о критички по-зицији совјетског руководства коју су изrekli Тито и његово најближе окружење, а који су тајно доби-јени од члана Политбироа ЦК КПЈ С. Жуповића, иза-звали су оштру реакцију Кремља, који је слично по-нашање оценио као непријатељско.²¹ Такава реакци-ја поштрена је саопштеном амбасадора СССР-а у Београду, послатим 9. марта, о томе да је упркос пређашњој пракси Југословенска страна одбила да пружи совјетском трговачком представнику слу-жбене податке о економији земље (Југословени су

Л. Сојфертис: „Плати на врати“
Карикатура, 1949.

Визит-карта председника Совјета
министра СССР-а Ј. В. Стаљина,
после 1946.

¹⁹ ЦДА. Ф. 147.6. Оп. 2. Ај. 62. Л. 42-49
²⁰ Zapisnici sa sednica... 234, 236-244; АЈ.
Ф. 507. ЦК СКЈ, IX. Пер. бр. 1/1-135; 1/1-163;
1/1-164; 1/1-166; 1/1-169; АЈВТ КМЈ. I-3-b/35.
Л. 1, 3; РГАСПИ. Ф. 17. Оп. 128. Д. 472. Л.
78-79, 84-86.
²¹ Гибанский Л. Я. Секретная совет-
ско-югославская переписка 1948 года //
Вопросы истории. 1992. № 4/5. С. 135;
ЦДА. Ф. 147.6. Оп. 2. Ае. 1083. Л. 1-3.
²² Бухаркин И. В. Указ. соч. С. 60; АВП
РФ. Ф. 06. Оп. 10. П. 1. Д. 2. Л. 102-103.

услагашено с Московом и на неџта 20. јануара по-
 слао позитиван одговор, Тито је аргументовао
 претњом грчког улада у Албанију при по-
 дршци Запада, али, ако је веровати ме-
 моарима М. Ђиласа, једноставно је хтео
 да на такав начин ујврсти позицију Југо-
 славије у Албанији.¹⁶ Тако или другачије,
 Југословенски корак је био предузет без
 питања Москве, која је оштро осудила на-
 меру слања војске у Албанију, кад је за њу
 сазнала, на шта је Титов одговор био – зауставља-
 ње отпреманча дивизије.¹⁷

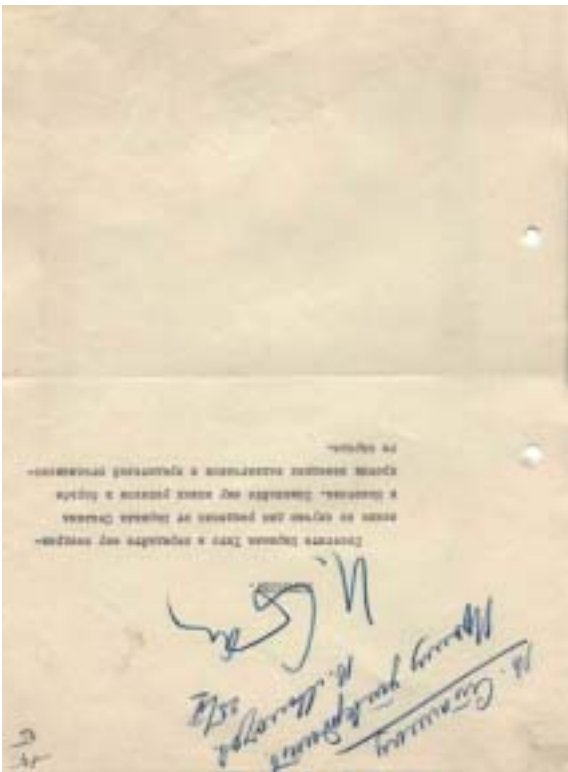
На тај начин, Кремљ се сударио са вр-
 ло узнемирујућом ситуацијом: лидери већ
 утврђених комунистичких режима, који су
 тврдо подржавали општи курс политике
 СССР-а, уз то би, када се ствар типично
 њихових специфичних локалних или реги-
 оналних интереса или настојања, испо-
 њили склоност према самовољним по-
 ступцима, које претходно није одобрио
 совјетски патрон. Мада су се у сва три
 случаја Софија и Београд као одговор на
 добијен прекор дисциплининовано потчини-
 ли, Стаљин је почео да предузима хитне
 мере за пресецање и отклањање сличне
 самовоље. На тространом тајном сусрету
 код Стаљина, 10. фебруара 1948, високих
 функционера Бугарске (Димитров и њему
 најближи по рангу Т. Костов и В. Коларов)
 и Југославије (Е. Кардељ, Ђилас и В. Ба-
 карих) било је предвиђено разматрање и
 критика сва три наведена случаја. Стаљин
 је, поред поновљене осуде идеје Дими-
 трова о федерацији и царинској унији
 свих источноевропских “народних демо-
 кратија”, не само забранио распоређивање Југо-
 словенске војске у Албанији, него је стремљењу
 Београда према уједињеној Албанији с Југослави-
 јом и супротставно и идеју образовања Југословен-
 ско-бугарске федерације, којој би се касније при-
 сајединила и Албанија, чиме је фактички довео у
 питање Југословенске планове у односу према по-
 слеђњој.¹⁸

На сусрету 10. фебруара, како Бугари, тако и Ју-
 гословени, дисциплининовано су примили критику.
 Бугарско руководство је наставило ту линију и по-

Легитимација № 1 депутата Врховног
 совјета СССР Ј. В. Стаљина 1946.

Поздравни телеграм маршалу Ј. В.
 Титу после 22. маја 1944.

¹⁶ АБТ-КМЈ. I-3-6/651. Л. 24; I-3-6/34; Дијас М., Оп. сит., 125.

¹⁷ Бухаркин И. В. Конфликт, которого не должно было быть (из истории советско-югославских отношений) // Вестник МИД СССР. 1990. № 6. С. 57, 59; АБТ-КМЈ. I-3-6/651. Л. 1-3, 9.

¹⁸ Записи сусрета 10. фебруара 1948. У: Гибанский Л. Я. Волков В. К. Указ. соч. С. 596-603.

преопатива у односу на те земље.¹² Стаљин је шифрованим телеграмом, упућеним 12. августа, бугарском вођи Г. Димитрову и Титу оштро осудио њихово деловање. Као одговор, обојица су дисциплиновано признали грешку и официјелно потписали споразум тек у новембру 1947, пошто су добили совјетску писмену дозволу.¹³ Али 17. јануара 1948. уследио је други корак, који није био усаглашен с Москвом – изјава Димитрова страним новинарима о перспејтивима стварања федерације/конфедерације и царинске уније, који-ма би биле обједињене све „народне демократије“ и чак Грчка, где је, по прогнозама Димитрова, предстојало успостављање истог режима као резултат борби партизанских снага под руководством комunistичке партије. То је такође изазвало оштру критику Кремља: с поштом шифрованим телеграмом Стаљина Димитрову,¹⁴ а затим јавно – у редакцијоном коментару „Правда“ 28. јануара. Трећи је био, предузет у исто време, југословенски корак у односу према Албанији, где је Београд играо тада улогу патрона и бојао се да његов привилегован утицај на Тирану не буде ослабљен непосредним совјетским унешљем у албанским питањима, које је почео да расте. У децембру 1947, а затим у јануару 1948. руководство југославије добило је потврду раније изражене совјетске сагласности за југословенску превласт у Албанији. Као одговор, Стаљин се, као што је већ урадио у сусрету с Титом 1946. године, изјаснио за даљи развитај тесне везе Албаније са југославијом, све до њиховог уједињења,

Тј. фактичног укључивања Албаније у југословенску федерацију, чему је стремно Београд. Но, при томе је Стаљин поновио ранију тезу о потреби одлагања уједињења до поволнијег момента.¹⁵ Истражење архивски документи не дају јасан одговор – да ли је речено одражавало његове реалне намере или је било тактичко лукавство, призвано да сасвим спречи улазак Албаније у федерацију с југославијом. Међутим, Тито се, добивши саопштење о Стаљино-вом одговору, без знања совјетске стране, обратио 19. јануара вођи албанског режима Е. Хоџи, ради сагласности за увођење југословенске дивизије у Албанију. Обраћање, за које је Хоџа мислио да је

Совјетска војска улази у ослобођени Београд, октобар 1944.

¹² Централен државен архив – Софија, ф. 146 б, оп. 4, а.ј. 539; л. ј. Гибански, В. К. Волков.

¹³ Димитров Г. Указ. соч. С. 555, 556, 561; АУБТ-КМЈ, 1–2/17, л. 69–70; АЈ, ф. 507, ЦК СКЈ, IX. Пер. бр. 1–11/79, л. 1; ДА СМПП-ПА, 1947. год. ф–IV. Стр. Пов. 1685.

¹⁴ Димитров Г. Указ. соч. С. 595.

¹⁵ Гибански Л. Я. и Мурин Ю. Г. Последний визит И. Броза Тито к И. В. Сталину: Советская и югославская записи беседа 27–28 мая 1946. г. // Исторический архив. 1993. № 2. С. 22–23, 26–27; РГАСПИ, ф. 77, оп. 3, л. 99, л. 1–5, 8; АУБТ-КМЈ, 1–3–6/651, л. 1–5, 10–11; ДА СМПП-ПА, 1947. год. ф–IV. Стр. Пов. 1765; Elias M. Vlasti pobuna, Beograd, 1991, 127–128.

тврђују присуство неких проблема у остваривању узајамних економских веза између две земље, пре

свега по питањима стварања заједничких

совјетско-југословенских акционарских

друштва у народној привреди Југослави-

је. Но, Стаљин је на крају дао предност

незаоштравању проблема, у априлу 1947,

предложивши да се сасвим одустане од

стварања мешовитих друштва, а да се

пржи совјетска помоћ у индустријализа-

цији Југославије испоручком опреме на

кредит, давањем техничке документације,

уплиивањем стручњака.¹⁰ Разлог великог

совјетског незадовољства биле су прете-

ране, како је сматрала Москва, а понекад

и предузете без дужног договарања са совјетским

патроном, акције Београда на међународном пла-

ну, делимично у тако важном питању тих година као

што је тршћанско, а нарочито у односима Југосла-

вије с балканским “народним демократијама”, пре

свега Албанијом и Бугарском. Као што се види из

докумената, највећу забринутост изазивале су југо-

словенске претензије на руководићу југо-

гу у односу тих двеју земаља.¹¹ Сличне

претензије долазиле су у противречност

са хијерархијским системом, на којем се,

предвођен Кремљем, радио блок

СССР-а и “народних демократија”, где је

улазила и Југославија. Овај систем засни-

вао се искључиво на принципну совјетске

доминације.

Поменута противречност почела је на-

ровито да се заоштрава када се у другој

половини 1947. и почетком 1948. године Москва

сударила са, предузетим без њеног знања, спољ-

нополитичким корацима Београда, а такође и Со-

фије, који су изазвали Стаљиново незадовољство.

Први такав корак био је јавно објављивање, по-

четком августа 1947, влада Бугарске и Југославије

да су се договориле, тј. фактички парafirале би-

латерални споразум о пријатељству, садржњи и

узајамној помоћи. То су урадиле упркос директном

упутству Стаљина о потреби да се причека са бу-

гарско-југословенским споразумом, против којег

су стављали примедбе Лондон и Вашингтон, до

ступњања на снагу мировног споразума с Бугарском,

који је лишио западне државе њихових контролних

Југословенски селјаци поздрављају
посаду совјетских пилота 1944.

Потписивање Споразума
о пријатељству, узајамној помоћи и
послепартној сарадњи између СССР-а
и Југославије.
Москва, 11. април 1945.

¹⁰ Бивши Архив Савезног секретаријата
за иностране послове, Политичка архива,
1947. године, Ф-IV, Стр. 1234; Архив
Лосита Броза Тита, Кабинет Маршала Југо-
славије, I-3-6/639, 1. 2-3.
¹¹ Восточная Европа в документах рос-
сийских архивов. Т. 1, с. 708-709.

ним материјалима за оценљивање, састављаним у прво место међу “народним демократијама” као земља која је отишла даље од свих тих држава на путу “демократског развика”, како је, у сличним материјалима, називано стварање комунистичког режима. Указивано је на то да у спољној политици Југославија одлучно следи линију СССР-а на међународном плану и да игра улогу београдског народног фронта на Балкану.⁷ Представници СКП(б) на оснивачкој конференцији Коминформа, А. А. Жданов и Г. М. Миленин, у извештајима Стаљину дали су највишу оцену позицији делегата КПЈ.⁸ Из међународне сарадње како на међународном плану, тако и у њиховим билатералним политичким, војним, економским, културно-идеолошким и другим односима. У унутрашњем развика Југословенски комунистички режим свјуда се служио совјетским искуством, што је на све могуће начине подржавала Москва. СССР је активно учествовао у припреми Југословенских кадрова, био је главни економски партнер Југославије, играо је прво-степену улогу у обучавању и опремању Југословенске армије и специјалних служби. Када су се средином 1945. године појавиле сумње о могућности организовања атентата на Тита од стране противника режима, у његову безбедност била је, по договору између Москве и Београда, укључена зна-чајна група сарадника совјетске државне безбедности.⁹ Поред тога, у совјетско-Југословенским односима првих послератних година појављивале су се и компликације, слушајући критичке совјетске позивије у односу на неке аспекте политике Београда. Из докумената, сада доступних за истраживање, може се закључити да сличних појава ско-ро није било у вези с унутрашње-политичким одлукама Југословенских власти. Тогово да нису пронађени архивски подаци који би потврдили верзију о тобоже, још до 1948. године, израженом совјетско-незаволству Југословенском политиком ни-дистријализације, политиком према селу, органи-зацијом система власти. Нови архивски подаци по-

Свакодневна војничка блуза маршала Совјетског Савеза, модел 1943. Из збирке личних ствари Ј. В. Стаљина. Крај 1940-их – почетак 1950-их година

⁷ РАСПИ, ф. 575, оп. 1, д. 3, л. 103–116; д. 41, л. 2–24; Г. П. Мурашко и др. (сост.). Восточная Европа в документах российских архивов, 1944–1953 гг. Т. И. М.; Новосибирск, 1997, с. 743–746.
⁸ Г. М. Адибеков и др. (сост.). Со-вещания Коминформа, 1947, 1948, 1949: Документы и материалы. М. 1998, с. 322–323, 326.
⁹ Т. В. Волоткина и др. (сост.). Совет-ский фактор в Восточной Европе, 1944–1953 гг.: Документы. Т. 1. М., 1999, с. 209, 220.

То се наставило и првих послератних година. Не само у јавним институцијама совјетских руково-

дeних делатника, него и у наведеним, више тај-везником. у Кремљу најчвршћим комунистичким са-мијом под Титовом командом – сматрана је заједнички деловала са значајном ар-мивши тамо у јесен 1944. совјетска арми-могућности долазка на власт и где је, ступ-врсским земљама, пружиле највеће-тији, у поређењу са другим источное-гославија – где су се комунистичкој пар-ком рата, нарочито при његовом крају, ду-Из архивских извора се види да је већ то-и са низом других комунистичких партија.у односима Кремља не само са КПЈ, него догађали за време рата и имали су место делимичним тактичким разилажењима који су се скви до конфликта нису придавали нарочит значај водом политике, него је тој политици указивана што нису садржали никакве критичке примедбе по-рани у ЦК СКП(б) после завршетка рата, не само-године тајни аналитички материјали, који су ства-тивима из Москве. Најважније је то да све до 1948. ту кориговало своју линију, усклађивши се с дирек-сведоче да је руководство КПЈ у коначном резулта-како већ раније позната, тако и нова документа, так конфликта између Тита и Стаљина. Међутим, историографија комунистичког периода као поче-критику. Ове прилике акцентовала је југословенска зника и изазвао је у тој или другој мери московску јања коалиције између СССР-а и западних саве-совјетском политичком тактиком у условима посто-дударно, у главном 1941–1942. године, с тадашњом хаировића) у већем или мањем степену није се по-ним снагама унутар Југославије (четницима Д. Ми-Југословенском емигрантском владом и прозапад-њу органа револуционарне државности, у борби с ма борбе, радикализам руководства КПЈ у ствара-су они деловали. Испольивши се још у раним етапа-родно, из конкретне ситуације у Југославији, у којој његовог окружења у многоме произлазио, при-глобалне политике, док је у то време став Тита и Та је прилазио тим циљевима са становишта своје контроле преко граница СССР-а. Но, совјетски во-ге – ширење, колико је могуће, зоне комунистичке

6 Нпр.: РАСПИ, Ф. 575, оп. 1, д. 41, л. 2–24.

Луна. Из збирке личних ствари Ј. В. Стаљина 1940.

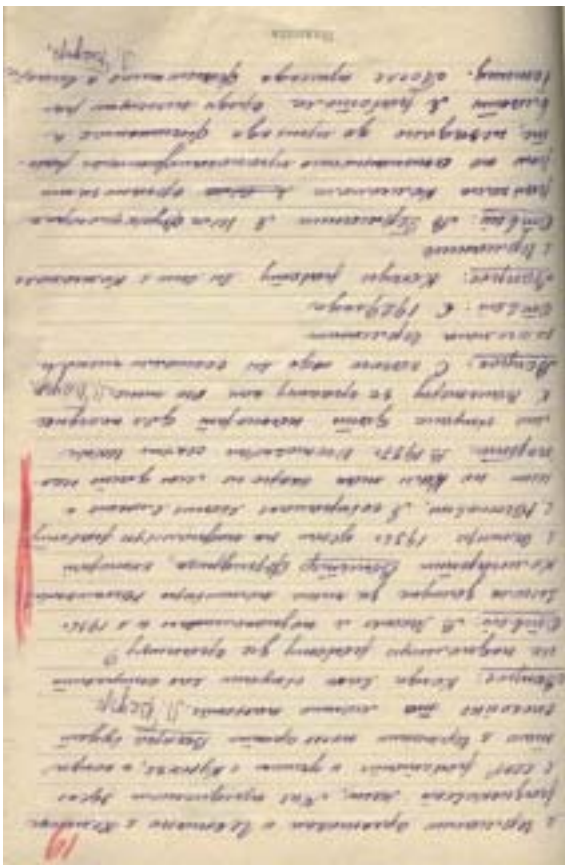

Извештај Главне обавештајне управе партизанског покрета у Југославији 1941–1944, 1. септембар 1944.

терне (ИККИ), питања о његовом доласку у Москву на рад у апарату ИККИ⁵. Уколико се може оцењивати, ова особина, у комбинацији с организаторским способностима и политичком проиницијивношћу, доприносила је томе да његова улога у врху КПЈ, као резултат боравка у Совјетском Савезу, озбиљно расте. После тога, као жртве сталинистичких чистки, појавиле су се у СССР-у и друге познате фигуре КПЈ, међу њима њен лидер М. Горкић. Титу, који је фактички од 1937. године руководио илегалном комунистичком делатношћу унутар Југославије, успева да добије одобрене ИККИ за своје напоре у формирању новог руководство партије. За разлику од раније дугогодишње праксе, оно се више није налазило у емиграцији, већ у самој земљи. Тито, који је практично водео њено формирање, коначно завршио на илегалној V конференцији КПЈ (1940), постао је генерални секретар партије.

Фашистичка агресија и окупација Југославије у априлу 1941. године и Хитлеров напад на СССР 22. Јуна који је уследио, били су најважнија провера за КПЈ и њеног новог лидера. Од земља Европе, која је била под фашистичком владавином, у Југославији је комунистима у највећој мери успело да иступе у својству активне политичке снаге која је способна за организовање широког одујаног отпора и истовремено самим тим потпуно реализује директиву из Москве по слану комунистичким партијама – да се дигну масе на активну борбу, која је требало да буде подршка СССР-у у борби са Немачком. Управо у периоду те борбе 1941–1945. године, име Тита, као њеног вође, остало је познато Сталјину. С пролећа 1944. године почела је непосредна преписка између њих, а крајем септембра исте године дошло се и њихов први сусрет у време тајне Титове посете Москви.

Из сада познатих докумената се види да су се и Стаљин и Тито током рата оријентисали на исте принципијелне циљеве. Такви су били, с једне стране, победа над нацистичком Немачком и фашистичким блоком на чијем је челу она била, а са друге

Записник са саслушавања Луције Бајер (Ерзе Јогани Кениг), ухапшене због оптужбе за шпијунажу 18. новембар 1937.

њима блиских жена, о раду и једнога и другога у

неким специјалним службама, о њиховом замењу-
вању или двојницима или, као у Титовом случају,
људима сасвим друкчије сполашности. У низу ми-
стификација о себи имали су свој удео и сами Ста-

лин и Тито. Документи који су сад постали
доступни сведоче да је сваки од њих због
нечета мењао датум свог рођења, не го-
ворећи о потпуно разумљивој митологи-
зацији своје политичке делатности. То је,
нарочито, представљало сложану загонет-
ку, када се 1967. године, за 50-годишњицу
Октобарске револуције, у ЦК КПСР поста-
вило питање да ли Тита треба одликовати
совјетским орденом као непосредног уче-
сника револуције и грађанског рата у Ру-
сији. Једини извор података о томе да је
он, будући од 1915. године у руском заробље-

ништву, учествовао 1917–1920. године у успоста-
вљању совјетске власти, биле су само његове соп-
ствене тврдње.⁴

Непосредно укрштање делатности Стаљина и
Тита и успостављање личног контакта између њих
дејило се само за време Другог светског рата. Но,
још много пре тога, њихови животни путеви пока-
зали су се, мада посредно, повезани њиховом
општом припадношћу светском комунистичком по-

крету. Стаљин је већ стајао на челу тог по-
крета и „прве земље социјализма“, када
се Тито, вративши се 1920. године у Југо-
славину и поставши тамо члан комуни-
стичке партије (КПЈ), уздигао крајем
1920-их година у истакнутог функционера
КПЈ, у то време илегалне и сасвим мало-
бројне партије. Провевши 1928–1934. го-
дине скоро шест година на робији, а по-
сле изласка из затвора одмах продуж-
ивши илегалан рад и пошто је постао
члан Политбироа ЦК КПЈ, Тито је био је-

дан од милиона страних комуниста, за кога је Мо-
сква била болшевичка Мека, СССР – политичка до-
мовина, а Стаљин – вођа „армије пролетаријата це-
лог света“.

Тито је брзо усвајао болшевичке методе рада,
што се с одобравањем истицало у његовим карак-
теристикама, састављеним у децембру 1934, у ве-
зи с разматрањем, у Извршном комитету Комуни-

Ј. В. Стаљин с групом војника
разгледа монтаже самоходне
артиљерије поред зграде Арсенала
московског Кремља, 1943.

Лула Ј. В. Стаљина. Из збирке
личних ствари Ј. В. Стаљина 1940.

⁴ Руски државни архив социјално-поли-
тичке историје (РГАСПИ), ф. 495, оп. 277, д.
21/1, л. 233–234.

политички сврсисходним¹. При томе су, у низу слу-

чајева, како је расветљено касније, наведени пода-
ци искривљавани помоћу неистина које су их допу-

њавале. Ти подаци су постали и задуго били база
завора за разматрање историје совјетско-југосло-

венског конфликта, како западне, тако и југосло-

венске историографије. У овој послед-

њој, међутим, како је приметио познати

југословенски / српски научник Б. Петра-

новић, ова тема се фактички није разра-

ђивала на истраживачком плану, јер је

интересован само за, њему потребно,

површно расветљавање конфликта из-

међу Москве и Београда, а не за то да би

произашло конкретно, засновано на из-

ворима, изучавање историје конфликта.²

Тек на прелазу 1980/1990-их година, с

наступајућом пропашћу, како совјетског,

тако и југословенског комунистичког ре-

жима, почела је постепено да се отвара

могућност истраживања раније недо-

ступних докумената обеју страна. То је у

значајној мери дозволило да се пре-

ђашње верзије упоредје с подацима ори-

гиналних докумената,³ мада је у низу слу-

чајева, све до данашњих дана, далеко

још од потпуног сазнања, оног које при-

жељкујемо – а то је да се заври, најзад,

иза кљуса онога шта је и како дошло до раскола

између Стаљина и Тита.

Ова два комунистичка лидера, који су предста-

вљали оличење режима на чијем су челу били, има-

ли су прилично тога заједничког. Обојица су по по-

рекли били из нижих слојева друштва. Обојица су

имала скроман ниво добијеног образовања, које је

сваки допуњавао затим учењем сам. Сличност им

је у стројим, ако не и жестојим, карактерима чвр-

сте воље. Најважнија сличност се огледа – у

большевничком животном избору, њиховом путу

професионалних револуционара, у преображавању

и једног и другог у харизматске лидере, који су

имали – сваки у својим размерама – огромну власт.

Још за живота, а затим после смрти како Стаљина,

тако и Тита, њихова имена су обавијале сличне не-

јасности, легенде, сензационалне верзије: о тобо-

же тајанственом пореклу свакога од њих, о низу

Члан ЦК РКП(б) Ј. В. Стаљин 1920.

¹ Из најпознатијих публикација видети,

на пример: Писма ЦК КПУ и писма ЦК СКП(б). Београд, 1948; В. Дедјер, Јосип Броз Тито: Прилози за биографију. Београд, 1953; В. Дедјер, Документи 1948. Књ. 1–3. Београд, 1979.

² В. Петрановић, С. Даутовић, Велика ѕизма: Центресетосма, Родгопса, 1999, 5–6.

³ Види: L. Gibjanski, Sovjetsko-jugoslovenski sukob 1948: istoriografske verzije i novi arhivski izvori – The 1948 Soviet-Yugoslav Clash Historical Graphic Versions and New Archival Sources // Jugoslavija v hladni vojni – Yugoslavia in the Cold War, Ljubljana, 2004.

ТИТО И СТАЉИН:

комунистичко

једноумље

и сукоб интереса

Ј. В. Стаљин и Ј. Б. Тито остали су у историји не-

раскидиво повезани међу собом. Пре свега – сна-

жним конфликтном између комунистичких режима

којима су руководили, а који је избио 1948. године.

Он је постао први у низу раскола који су уследили,

а који су потресали социјалистички лагер и комуни-

стички покрет. И због тога је задуго био објекат жи-

вог интересовања и разноликих интерпретација у

публицистички, политиколошки, историографски.

Током више од четири деценије, документација о

његовим закултисним мотивима и догађајима скри-

ваним од јавности била је у совјетским архивима

потпуно затворена, а у југословенским, претежним

делом, недоступна. Нису били познати чак никакви

други подаци о разлозима и условима избијања тог

конфликта и његовог преображавања у отворен и

жесток сукоб, осим информација које је почела да

објављује официјелна пропаганда сваке од страна,

још у току совјетско-југословенског сукоба. При то-

ме се совјетска страна, за живота Стаљина, обра-

њивавала само на опште фиктивне оптужбе

упућене на адресу југословенског

руководства због издaje марксизма-ле-

њинизма, антисовјетске политике и за-

тим – због арапаче са “империјализмом”.

Оне су биле углавном изложене у објав-

љеним резолуцијама о југословенском

питању, које је донео Коминформ у јуну

1948. и новембру 1949. године. У перио-

ду после Стаљина, када је Кремљ био

принуђен да призна неоснованост тих

оптужби, он је радије од јавности скривао

историју конфликта. Њено истраживање,

приступило било каквим документима, па

чак и њихово публиковање и даље је у

СССР-у остајало немогуће. Југословен-

ска, пак, страна публиковала је неке конкретне

информације о избијању конфликта и закули-

сним аспектима његовог развојта, но крајње се-

лективно – само оне чије је обелодањивање био-

град, у том или другом моменту, сматрао за себе

Евиденциона картица Бакинске
жандармеријске управе политичког
преступника Јосифа Висарионовича
Џугашвилија 1910.

Изложбом историјских докумената **„Стаљин-Тито“**, која се предлаже па-
жњи посетилаца, наставља се серија
изложби припремљених у оквиру међу-
народне архивске сарадње Русије са
националним архивским службама зе-
маља Европе и Азије.

Прошло је скоро 10 година од публи-
ковања зборника докумената о истори-
ји односа СССР-а и Југославије у годи-
нама Другог светског рата. Извори који
су још јуче чувани као строго поверљив-
ви постали су својина широке научне
јавности али, као и раније, још увек
остаје много недовољно проучених и
полузаборављених тема из наше не-
давне историје. Управо ова изложба је
посвећена историји сложених односа,
пре свега вођа двеју земаља, чија је
владавина обележила целе епохе у
историји СССР-а и Југославије.

Стаљин и Тито, као лидери сувере-
них држава и политичких партија, средли
су се свега три пута – 1944, 1945. и
1946. године. Услови живота, у којима
су се формирали њихови карактери као
политичких делатника, били су у много-
ме слични. Општа идеологија, аутори-
тарност метода управљања, многона-

В. П. Козлов
руководилац
Федералне архивске агенције

Изајма је било у основи сукоба – њихове
личне особине или политичко и идео-
лошко размишљање? Одговор на
ово питање покушали су да дају прире-
ђивачи ове изложбе. Многи совјетолози
почињали су одређивање распада свет-
ског система социјализма од времена
несугласица између лидера СССР-а и
Југославије. Ипак, без обзира на опшир-
ну меморску и научну литературу, њи-
хов је сукоб до данашњих дана више
објекат публицистичких интерпретација
него предмет озбиљне научне анализе.

Изајма пружа посетиоцу јединствене
ну могућност да се самостално упозна
са изворима и формира сопствено ми-
шљење у односу на још увек блиску
прошлост, без чијег је разумевања не-
могуће схватити процесе који се данас
дешавају.

Шта је било у основи сукоба – њихове
речности.
међу њима створило велике против-
саме уједињавало, већ је истовремено
јединичког непријатеља – све их је то не
ционални састав држава и присуство за-

СТАЛИН ИОСИФ ВИССАРИОНОВИЧ

СССР СЕРПЕТНО

Фонд № 45 558

Опись № 1 11

Ел. хр. № 396

ГЛОССАРИЙ

Приложение к записке начальника военной миссии при армии Гитлера Корнеев Н. -
визитом фотографий, помещенный VII корпусу
Народно-освободительной армии Косованин, при-
своенный Гитлеру на имя Сталина И.В.

Начато 14 августа 1944 г.
Окончено 14 августа 1944 г.
на 26 листах

АРХИВ СРБИЈЕ И ЦРНЕ
ГОРЕ • МИНИСТАРСТВО
ЗА КУЛТУРУ И КОМУНИ-
КАЦИЈЕ РУСКЕ ФЕДЕРА-
ЦИЈЕ • ФЕДЕРАЛНА АР-
ХИВСКА АГЕНЦИЈА • ДР-
ЖАВНИ АРХИВ РУСКЕ
ФЕДЕРАЦИЈЕ